Q. D. B. V.

בהמות ולויתן

i. e.

BEHEMOTH ET LEVIATHAN, ELEPHAS ET BALÆNA

è JOB. XL. XLI.

IN

DISPUTATIONE INAUGURALI

JUSSU ET AUCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS IN CELEBERRIMA NORICORUM UNIVERSITATE ADUMBRATI, ET

PRÆSIDE

DN. JOH. GUIL. BAIERO

h. t. MAGNIFICO UNIVERSITATIS RECTORE, PHILOS. NAT. ET MATHEM. PROF. PUBL.

PATRONO ET PRÆCEPTORE SUO FIDELISSIMO ET ÆTERNUM COLENDO, VENERANDO

PRO

SUMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS MAGISTERII RITE LEGITIMEQUE OBTINENDIS

SOLENNI ERUDITORUM EXAMINI

ſubjiciendi per

GEORG. STEPH. STIEBERUM

SUABACO-FRANCUM, S. THEOL. & PHILOL. CULTOREM.

ad d. Jun. A. O. R. MDCCVIII.

ALTDORFI Literis JODOCI WILHELMI KOHLESII Univerſ. Typogr.

SERENISSIMO AC CELSISSIMO PRINCIPI ac DOMINO, DOMINO WILHELMO FRIDERICO,

MARCHIONI BRANDENBURGICO, BORUSSIÆ, MAGDEBURGI, STETINI, POMERANORUM, CASSUBIORUM ET VANDALORUM, NECNON SILESIÆ ET CROSSENSIUM DUCI, BURGGRAVIO NORIMBERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ ET CAMINI, COMITI HOHENZOLLERANO &c. &c.

PRINCIPI AC DOMINO SUO CLEMENTISSIMO

Humillimum animi cultum teſtatum facturus

HANC INAUGURALEM SUAM

devotiſſime conſecrat

SERENISSIMÆ EJUS CELSITUDINIS

ſubjectiſſimus ſervus

GEORGIUS STEPHANUS STIEBERUS.

S8700(15)

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

PROOEMIUM.

EXantlatis per Dei gratiam conſuetis examinum laboribus, cum de Specimine Inaugurali publice edendo mihi eſſet diſpiciendum, haut incommodum duxi, de Behemoth & Leviathan, celebratiſſimis in libro Jobi Animantibus, qualescunque cogitationes meas expromere; non, quod eas novi quid allaturas crederem, ſed quod receptam plurimis Theologis noſtris & Scripturæ Interpretibus ſententiam, ab aliis impugnatam, collectis e Sacra Philologia & Naturali Hiſtoria rationibus vindicari quodammodo & uberius declarari poſſe ſperarem. Nempe notum eſt, celeberrimos Viros, Samuelem Bochartum ac Jobum Ludolphum eatenus diſceſſiſſe a communiori Interpretum opinione, ut per Behemoth non Elephantum, ſed Hippopotamum, per Leviathan non Cetum ſeu Balænam, ſed Crocodilum indicari exiſtiment, ac diverſum ſentientes erroris arguant. Quorum tamen ingenioſiſſimæ rationes non tam firmæ nobis videbantur, ut non firmiores pro communi Interpretatione ſuppeterent, Behemoth Elephantum & Leviathan Cetum eſſe ſuadentes. Eas ergo nunc breviter expoſiturus, primò quidem textum Jobi ſuccincta Analyſi evolvam & cum naturali animantium dictorum Hiſtoria conferam; poſtea argumentis contrariis reſpondere conabor.

Quod ut feliciter cedat, ardentiſſimis Deum precibus invoco, ut ſua gratia mihi adeſſe benigniter velit.

CAPUT I.

Oſtendens quod per Behemoth optime intelligatur Elephantus.

§. *I.*

DEſcriptionem τȢ בהמות Deus ipſe ad Jobum verba faciens, cap. 40. v. 10. hoc modo auſpicatur:

הִנֵּה־נָא בְהֵמוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
עִמָּךְ חָצִיר כַּבָּקָר יֹאכֵל׃

Verba iſta B. Sebaſt. Schmidius commode ſic tranſtulit: *Ecce, quæſo, Behemoth, quem feci tecum: gramen ſicut bos comedit;* Nec in his ulla eſt difficultas. Videamus ſtatim utrum quadrent in Elephantum. Vox בהמות ſimpliciſſime ſtatuitur eſſe pluralis num. a ſing. Hebraico בהמה, quæ conſenſu Interpretum beſtiam quadrupedem notat. Tametſi enim Bochartus in Hieroz. p. II. Libr. V. cap. XV. p. 756. contendit, Behemoth non plurale eſſe, ſed ſingulare Ægyptium, idque pluribus Ægyptiorum nominibus in ωθ deſinentibus, probare ſatagit: tamen B. Pfeifferus in dub. vex. p. 519. ex adverſo notat, *neque ipſam vocem eſſe Ægyptiam, neque apud Coptitas terminationem ωθ nominum formativam.* Ponitur autem hic nomen generale pro ſpeciali, & plurale pro ſingulari, propter excellentiam animalis quadrupedis, quod Deus deſcribere intendebat, quodque καθ' ἐξοχὴν ſit בהמה, aut *Princeps beſtiarum*, & *una inſtar multarum;* monente eodem Pfeiffero loc. cit. Enimvero & Græci & Latini Scriptores Elephantum ſimili nomine generali inſignire amant; nempe illis frequenter dicitur θήριον, his abſolute *bellua, beſtia.* Teſtimonia hujus rei plurima collecta vid. apud Aldrovand. de quadrupp. Libr. I. c. IX. p. 197.

§. *II.*

§. II.

Voculam עמך, *tecum*, ſatis recte exponit Bochartus, *juxta te*, i. e. *in vicinia tua.* Novimus enim Elephantos non ſolum in India orientali gigni, quæ utique longius diſtat ab Arabia Auſitide, Jobi patria, ſed & in Africæ partibus variis, ſpeciatim penes Troglodytas, trans mare rubrum, ex adverſo Arabiæ, incolentes; Plinius Lib. VIII. Cap. XI. *Elephantes fert Africa ultra Syrthias ſolitudines, & in Mauritania: ferunt Æthiopes & Troglodytæ, ut dictum eſt;* quare id genus animantium non magis ignotum eſſe poterat Jobo, quam vel Crocodilus, vel Hippopotamus, vel Nilotica alia.

§. III.

Dicitur vero de Behemoth, quod gramen חציר comedat ſicut bos; חציר procul dubio eſt nomen generale, denotans varii generis herbas, quæ jumentis in victum cedunt. Unde Job. VIII. v. 12. juncus aqua deſtitutus areſcere dicitur לפני כל־חציר, *citius quam ulla herba*, ſic vertente Druſio in h. l. confer I. Reg. XVIII. 5. Atqui Elephantos ex ſolis vegetabilibus cibum petere notiſſimum eſt. Jonſtonus Hiſt. nat. de quadrupp. c. V. p. 33. ex fide teſtium idoneorum ſcribit: *Veſcuntur herbis paluſtribus, arborum foliis, truncis, fructibus &c.* De Africanis ſeorſim Jobus Ludolphus Hiſt. Æthiop. lib. I. c. X. *Incredibile dictu eſt, quantum hi boves Lucæ ſtragem in ſylvis & campis edant; arbores grandiores tamdiu mole corporis quatiunt, donec vel ſcapus frangatur, vel tota arbor cum radicibus, velut quodam terræmotu evellatur. Mediocres manu paulo altius prehenſas flectunt & confringunt, atque ſic ramos cum foliis vorant. Frutices & dumos, fruges denique omnes, vel abſumunt, vel obterunt.* Conf. quæ collegit Aldrovandus l. c. p. 214. & Caſp. Hornius im Hiſtoriſchen und Philoſophiſchen Diſcours vom Elephanten p. 62. Itaque nemo ambiget, quin iſtud de Behemoth dictum commode quadret in Elephantum.

Nervum vero totius argumenti in hoc verſu contenti, quam optime expreſſerunt Vinarienſes ſequente Paraphraſi: Ob er gleich eine mächtige Stärcke hat / ſo lebet er doch nicht vom Raub / wie die Löwen oder die Adler / denn ſonſt wenig kleine Thier bey ihm auffkommen würden: Sondern behilfft ſich mit ſchlechtem Graß und Heu / wie das Rind-Vieh. Er kan zwar nicht weiden wie Ochſen / Pferde und dergleichen / denn ſein Halß iſt zu kurtz / und ſein Leib zu groß und hoch / daß er das Graß auf der Erden nicht erreichen kan. Er behilfft ſich aber mit dem Rüſſel und ſeiner langen Schnautzen / damit er Laub und Graß faſſen und in ſein Maul bringen kan / da hat er dann auf jeder Seiten vier Zähn damit er ihm ſein Futter kauet und zumalmet. Nec inelegans eſt obſervatio Cardani libr. X. de ſubtil. *Oportuiſſe Elephantos, ut plantis, frugibus & herbis veſcerentur; nam aliter probum animal eſſe non potuiſſe, quandoquidem omnia animalia, quæ carnibus veſcuntur, ſunt iracunda, fraudulenta, crudelia & ſuperba.*

§. *IV.*

הִנֵּה־נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו וְאוֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ

Verſ. Schmidii: *Ecce, quæſo, robur ejus,* (quod eſt) *in lumbis ejus: & vim* (quæ eſt) *in nervis ventris ejus.* Verba ipſa rurſus nihil obſcuritatis habent; ſed quo jure de Elephanto dici poſſint, id vero ſolicitos habet interpretes; ac videtur hoc vel inprimis moviſſe Bochartum, ut negaret Elephantum eſſe Behemoth, quod hæc dicta cum natura Elephanti conciliare non poſſet. Equidem quod ad prius hemiſtichium attinet, in eo laborandum non eſt. *In lumbis enim* (ipſo Bocharto notante) *ſedem eſſe virium, nemo neſcit. Hinc Nah. II. 1.* robora lumbos, Pſ. LXIX. 24. lumbos eorum nutare fac. *Itaque* elumbis *pro debili ſumitur, &* delumbare *eſt debilitare.* Quantæ autem Elephan-

phantis in lumbis vires ſint, vel hoc ſolum docere poteſt, quod arbores grandiores tam diu mole corporis quatiunt (ſine dubio laterum ac lumborum vecte applicato) donec vel ſcapus frangatur, vel tota arbor cum radicibus velut quodam terræ motu evellatur: quæ verba ex Job. Ludolpho jam ſupra citavimus. Sed de poſteriore hemiſtichio magis ambigitur. Sive enim שְׁרִירֵי בִטְנוֹ *nervos ventris* reddas, ſive, quod aliis placet, & ex Ezech. XVI. v. 4. Cant. VII. 3. Prov. III. 8. probari ſolet, *umbilicum ventris*, neutrubi aliqua ſingularis vis deprehendi Bocharto & ſectatoribus ejus videtur. Etenim in confeſſo eſt penes ſcriptores, in Elephanto *duriſſimum dorſo tergus eſſe, ventri molle*, ut Plinius loquitur Lib. VIII. c. X. Et hinc pervulgata relatio, an fabula, memorat, *Rhinocerotem* Elephanti hoſtem *in dimicatione alvum maxime petere, quam ſcit eſſe molliorem.* Plin. loc. cit. c. XX. Inde aliqui vocem און, quam Schmidius *vim* reddidit, vertunt *moleſtiam, dolorem*, non invita certe Philologia, quæ utramque ſignificationem uſu receptam docet, vid. Lexic. Codurcus ſane in h. l. Bibl. Critt. T. II. p. 1086. *Cave*, inquit, אונו *intelligas de robore Elephanti, ut Aben Ezra interpretatur, conferens locum* Gen. XXIX. *de Ruben, quem Jacob* ראשית אונו *appellat. Falſum enim eſt, Elephanti vires ventri ineſſe, cum nulla pars corporis ejus magis obnoxia ſit offenſioni ob mollitiem. Sed hic* אונו *ſignificat ejus cruciatum, quia ea parte facile læditur, eaque potiſſimum infeſtatur. Et manifeſta eſt oppoſitio*, robur ejus in lumbis, & cruciatus ejus in cancellis ventris. Namque ſecundum Plinium l. cit. in Elephanto *tergus ventri molle eſt, ſetarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præſidium abigendo tædio muſcarum, ſed cancellata cutis, & invitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehenſas enecant. Hoc iis pro cauda, juba, villo eſt.*

§. V.

§. *V*.

Sed judicet qui poteſt, utrum credibile ſit, Spiritum Sanctum voluiſſe hanc cutis mollitiem dicere *moleſtiam* aut *cruciatum*, quæ tamen ſola ſui contractione ſufficit abigendis moleſtiis & enecandis inſectis cruciatum inferentibus, quæque Elephanto pro cauda, juba, villo eſt. Ut taceam, oppoſitionem iſtam, in duobus verſus hemiſtichiis, quæ Codurco arridet, admodum eſſe coactam & contextui adverſam. Malumus ergo retinere ſignificatum communiorem vocis און, quo *robur* aut *vires* nervorum ventris vel umbilici notat, non quidem præciſe robur adverſus vim externam, quaſi venter Elephanti nullo ferro ſit penetrabilis; (neque enim textus in ſpecie quicquam determinat,) ſed reſpectu habito ad molem inteſtinorum & viſcerum maximam, quæ in prægrandi corpore Elephanti per muſculos ac ligamenta ventris atque umbilici continentur. Vis profecto non modica, ſi cogitemus Elephantum non e maximis, quem B. Sturmius noſter peculiari diſſertatione deſcriptum dedit, ambitum corporis habuiſſe pedum 13. ut ſpiſſitudo diametralis eſſet 4. pedd. & plus quam ſeſqui digiti.

§. *VI*.

Ordine juſto nunc ſequitur v. 12. ſequenti fluens modo:

יַחְפֹּץ זְנָבוֹ כְמוֹ־אָרֶז גִּידֵי פַחֲדָו יְשֹׂרָגוּ

Verſio Schmidii:

Si concupiſcit, cauda ejus erit ſicut cedrus: nervi teſticulorum in ramos evadunt. Obſcurior paulo eſt hic verſus, variisque Interpretum expoſitionibus diſtractus: quare verba ejus, circa quæ imprimis ambigi ſolet, ſigillatim evolvere juvabit. In priore hemiſtichio res fere tota redit ad ſenſum vocis זנב, quæ proprie & frequentius *caudam* animalis notat, metaphorice *extremitatem cujusque rei*, obſervante Ed. Leigh in Crit. S. ex Eſ.

VII, 4.

VII. 4. ubi *Rezin* & *Pekah*, reges inimici, dicuntur זנבות העודים העשנים *caudæ titionum fumantes*, quæ verba ita παραφράζει B. Varenius in Comment. *Duo illi reges, ut æſtuent & ardeant ira, tamen tantum abeſt, ut ſint vere prunæ ardentes, ut potius ſaltem ſint, vel habeant ſe, velut particulæ quædam titionum, quæ, cum nocere ardendo haut poſſint, magnum edunt fumum, & ſic ſunt extremitates titionum fumigantes.* Hoc autem loco, ubi de corpore animali ſermo eſt, ſine dubio intelligitur membrum aliquod extremum, vel tali ſimile. Quodnam autem ſit, de eo multum diſcrepant Interpretes. Plurimi putant intelligendum eſſe *penem ſive membrum genitale Elephanti maſculi*, ac pro ſua ſententia provocant partim ad præcedens verbum יחפץ, quod deſiderium & oblectationem exprimit, ac de œſtro Veneris ſeu appetitu congreſſus commode accipi poſſe videtur, partim quod in ſequente Verſus parte teſticulorum fieri mentionem ſibi perſuadent. At enim vero præterquam quod forte nullus in ſacris parallelus exſtat locus, ubi nomen זנב pro genitali membro ſumatur, nondum etiam evictum eſt, poſterius Hemiſtichium loqui de teſticulis: neque vel Elephanti, vel Hippopotami (quem Bochartus Elephanto ſubſtituit) penis prædicatum in textu poſitum admittit, quod nimirum ſit *inſtar cedri. Genitale* enim *Elephanti equo ſimile, ſed parvum, nec pro corporis magnitudine, ut Jonſtonus tradit l. c.* Ad Hippopotami autem membrum ne Bochartus quidem id prædicatum auſus eſt accommodare, ſed explicat de cauda ejus proprie dicta, ita tamen, ut nullam illius cum cedro ſimilitudinem potuerit monſtrare, præterquam *glabriciem rotunditatem, ſpiſſitudinem & firmitatem*, a quibus qualitatibus nullibi cedrus, quando Scriptura Sacra eam in comparationem trahit, laudatur, verum ſemper *a rectitudine & proceritate*. Sed neque de Elephanti cauda propriè dicta propoſitio hæc accipi poteſt; & recte Bochartus in h. l. *Elephanti cauda eſt brevis.*

Nonnus in ejus deſcriptione Dionyſiακῶν l. XXVI. v. 315. Λεπτοφυὴς, ἐλάχεια τινάσσεται ἄστατος οὐρὴ, tenuis, parva agitatur inſtabilis cauda : Sed & Hippopotamus *brevem* habet *caudam*, *ratione corporis*. Itaque de utrovis intelliges, cedro non comparabitur ratione longitudinis.

§. VII.

Quodſi vero per זנב intelligamus proboſcidem Elephanti, quod Codurco etiam placuit, plana erunt omnia. **Dieſen Rüſſel/** (inquit Caſp. Hornius teſtis αὐτόπτης loc. cit. p. 14.) **kan er gantz und gar zu ſich anziehen / und wiederum weit von ſich ſtrecken biß auf die Erden auff die zehen Schuh lang. Obenher iſt er ziemlich breit / abwerts ſpitzt er ſich allgemach zu.** Ecce meliorem hujus membri cum cedro convenientiam, quam vel caudæ, vel penis in antedictis animantibus. Neque abludit verbum יחפץ, ſi reddamus : *cum volupe fuerit*, quæ communiſſima ejus ſignificatio eſt. Et profecto ad nutum Elephanti extenditur proboſcis atque obrigeſcit cedri in morem, præſertim cum cibum deſiderans eam verſus terram exporrigit. Quinimo præter longitudinem atque rectitudinem, etiam quoad robur proboſcis Elephanti cum cedro comparari meretur. Ita enim de ea B. Sturmius loco citato ſcribit: *Subrigi poterat tanto robore, ut inſidentem ſibi Magiſtrum in ſublime nullo negotio attolleret, & quaqua verſum circumportaret.* Cap. I. §. 3. Equidem B. Pfeifferus cenſet, quamvis per זנבו non indigitatur genitale, ſed cauda in ſenſu proprio, non tamen ſatis apte videri caudam capiti applicari: Sed profecto ſi זנב generatim extremitatem notat, ut oſtendimus, quid prohibet, quo minus extremam partem corporis anterioris eo nomine intelligamus? Uſus enim loquendi fert, in omni re in longum extenſa, aut quoad longitudinem ſpectata, duo concipi & nominari extrema, alterum a parte ante, ut Scholæ loquuntur, alterum a parte poſt, inprimis ſi inter utrumque aliqua intercedit figuræ ſimilitudo, prout inter proboſcidem Elephanti & caudam.

§. VIII.

Alterum Verſus noſtri hemiſtichium ad verbum latine redditum ſic ſe habet : Nervi pavorum ejus implicantur aut implexi ſunt. Circa quæ potiſſimum quæritur , quinam ſint illi nervi pavorum ? Plerique interpretes , cum viderent nervos de pavore proprie non prædicari poſſe , ſignificatum nominis פחד quod Hebr. pavorem notat , quærunt in lingua Chaldaica, quæ פחדין ponit pro teſticulis virilitatis. Schindlerus in Lexico hanc affert rationem , quod teſticuli ſint ſedes pavoris. Sed (1) hanc rationem falſiſſimam eſſe inde patet, quod bruta pleraque manſuetiora tunc demum audaciam ſumunt ferociamque, cum ſemen teſtium eos ad Venerem ſtimulat, ex adverſo autem caſtrata omnia magis imbellia timidaque exiſtimantur. Nec (2) probabile eſt, Deum, quando præſtantiam Behemoth ſive Elephanti Jobo ante oculos ponere , & in memoriam revocare vellet , ad teſtes ejus provocaſſe, qui fatentibus univerſis Scriptoribus intra corpus reconditi latent, neque aliter quam per diſſectionem belluæ in conſpectum veniunt. (3) Periculoſum quoque eſt in Scripturæ explicatione ad exoticas confugere linguas , ubi manifeſta non cogit neceſſitas. Id ipſum ergo opponimus etiam Bocharto , qui nomen פחד ex Arabica lingua explicat femur ; tametſi non negamus , magis ſpecioſam videri hanc de nervis femorum expoſitionem, quandoquidem & Gen. XXXII. 33. nomen גיד de hoc ipſo nervo accipi creditur. Nobis interim magis placet nervos pavorum interpretari de nervis ipſius proboſcidis , ut idem maneat in toto verſu ſubjectum primarium. Schindlerus enim in Lexico bene monuit , *nomen* פחד ſæpe in Scripturis uſurpari *metonymice pro cauſa pavoris;* atque ſic etiam Jobi XV. 21. קול־פחדים , *vox pavorum*, *pro voce pavorem incutiente* : quidni ergo & גידי פחדיו reddi queant nervi pavorem ejus indicantes ? *præſertim cum hodie quoque ab Anatomicis muſculi pudicitiæ , ſuperbiæ, ebrietatis*,

 ſimili

ſimili prorſus modo dicantur. Utque ad ſcopum denique veniamus, Elephanti proboſcidem ita comparatam eſſe, ut nervi ejus facile contrahi & implicari queant, hæc laudati Sturmii deſcriptio nos docet: *Subſtantia ejus nervoſo muſcularis eſt, valde mollis, flexilis & corrugabilis, ſed obrigeſcere quoque apta; ſiquidem & in terram uſque extendi valebat, vix tum humano brachio in extremis craſſior, & retro colligi in unius fere cubiti brevitatem, ſed valde ſpiſſa & lata tum evadens.* Quod vero etiam (2) ex pavore retrahant proboſcidem, ipſe Jobus Ludolfus cit. l. memorat: *Homines* (ſcribens) *non appetit barrus, niſi laceſſitus; ſi forte obviam venerit, modo reſtites & baculo mineris, proboſcidem ſub ventrem occulit, & barriens abit;* facillime enim amputari poſſe novit: Nervoſiſſima eſt NB. *extrema illius pars*, ac tenerrima, cujus percuſſionem valde metuit. Crediderim ergo, nihil in hac explicatione coactum eſſe, & utrumque hemiſtichium ſic optime cohærere: Cum volet Elephas aut cibum appetet, proboſcis ejus cedri in morem obrigeſcit atque porrigitur; ex adverſo vero cum timet, nervi ejus extenſi contrahuntur & ramulorum inſtar complicantur.

§. IX.

℣. 13.

עֲצָמָיו אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה גְּרָמָיו כִּמְטִיל בַּרְזֶל׃

Verſio Schmidii:

Oſſa ejus ſunt robora æris: Oſſa ejus ſicut vectis ferri. עצם & גרם in Scripturis promiſcue alias ponuntur pro oſſe, & Chaldaica Verſio ſæpius עצם per גרם transfert, vid. Schindl. Lex. in גרם, unde & Schmidius h. l. *oſſa* repetiit. Alii tamen volunt, עצם notare oſſa *artuum grandiora*, גרם *minora ſive articulos*. Conf. Lex. Hebr. Henr. Opizii. Nobis hoc loco alia diſtinctio ſtatuenda videtur, ut עצם notet *oſſa totius corporis*, גרם *dentes elephantinos*, qui dubio procul oſſeæ ſunt

ſub-

ſubſtantiæ. Præterquam enim quod non probabile eſt, Deum idem ſubjectum cum eodem quoad rem prædicato in uno verſu bis ponere voluiſſe, etiam illud, cum quo גרם comparatur, majorem cum dentibus Elephanti, quam aliis oſſibus ſimilitudinem habet. In Hebr. eſt כמטיל ברזל quod optimi Interpretes vertunt, ſicut *vectis aut virga ferri. Æs & ferrum ſoliditatis & duritiei ſymbola ſunt;* Vid. Glaſ. Rhet. Sacr. p. 1249. Atqui dentes Elephantini & duritie præſtant, & vectis formam uſumque habent. Plinius lib. VIII. 3. *Circa dentes belluis ſumma cura: alterius mucroni parcunt, ne ſit præliis hebes: alterius operario uſu fodiunt radices, impellunt moles.* Crura vero, vaſti corporis fulcra, facilius admittunt comparationem cum ære fuſo, ut Bochartus verba אפקי נחושה nomini עצם appoſita accurate reddidit. Craſſitie enim & firmitate æmulantur columnas ex ære fuſas. Sturmius loco citato Cap. I. §. I. *Pedes*, inquit, *habebat quaſi cylindricos & columnarum inſtar erectos, ita ut ima planta, non admodum ultra ſuperiorem ſpiſſitudinem prominens, latitudine quatuordecim, longitudine autem octodecim digitos adæquaret &c.*

§. X.

v. 14.

הוּא רֵאשִׁית דַּרְכֵי־אֵל הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ׃

Verſio Schmidii:

Ille eſt principium viarum Dei, factor ejus facit (eum) appropinquare (ad ſe quaſi) gladio ſuo. In priore hemiſtichio laudatur Behemoth tanquam opus Dei in ſuo genere præcipuum & eximium. Nam ראשית *in ſacris non ſolum notat primatum ordinis, ſed & perfectionis ac dignitatis* vid. Ed. Leigh Crit. Sacr. per דרך vero *ſapientiſſimam Dei rationem agendi* indicari, nemo ſacrarum litterarum non rudis ignorare poteſt. Atqui de Elephanto rurſum Plinius libr. VIII. c. I. *Terreſtrium animalium*

maximum eſt Elephas , *proximumque humanis ſenſibus &c.* & profecto, ſi inſignes ejus dotes , de ſapientia creatoris teſtantes enumerare vellemus (quarum omnes pene libri pleni ſunt,) multo majora dare poſſemus , quam Bochartus de ſuo Hippopotamo. Sed non opus eſt actum ut agamus.

§. *XI.*

In altero verſus noſtri hemiſtichio mirum in modum variant explicationes Auctorum. Coccejus in Comment. verba העשו יגש חרבו vertit : *Factor ejus continet gladium ejus*, h. e. *inſertum & adſtrictum tenet*, *ne educat aut ſtringat & porrigat gladium ſuum* : idque defendere conatur ex 2. Sam. III. 34. ubi הגשו conſtricti ſunt notet. Piſcator per gladium intelligit promuſcidem Elephanti qua eum Deus quaſi gladio accinxerit mirabiliter ; conſentit Tremellius in Bibl. ſuis p. 472. Mercerus poſuit ſuam ſententiam , de hac ipſa tamen ipſe dubitat : Solus ille , dixit , qui ipſum condidit , eum vincere & perimere poteſt, non homo, ita vaſtæ molis & roboris immenſi eſt , ut eum ſibi homo non poſſit unquam ſubjicere. Sed mox alia ponit verba : Verum, dicit, ſuapte natura (ut hic deſcribitur) indomabilis eſt & invictus Elephas, nec niſi a Deo ſubjici poteſt. Inde ejus oſtenditur robur & moles , quod Deo ſoli datum ſit eum ſubjicere. Ac forſan eo tempore nondum ita vulgare & manſuetum aut cicurabile animal erat Elephas. B. Schmidii ſententiam ex adducta Verſione perſpicere licet. Intelligit quippe per factorem ejus Deum creatorem , יגש in Hiphil reddit *accedere facere* & ſubaudit אותו *eum* ; denique ſupplet in כ חרבו ſimilitudinis, & ב inſtrumenti, vertitque quaſi per gladium ſuum, quod & B. Lutherus noſter fecit, transferens: **Er greifft ihn an mit ſeinem Schwerd.** Apparet vero ex his , pleroſque conſentire in eo , quod verbis iſtis exprimatur ſapientia Dei in compeſcendo animali tam magno & robuſto, ne viribus ſuis in nocendo aliis abuteretur. Ac ut verum fatear,

Coc-

Cocceji mihi perplacet ſententia, ſecundum quam & utrumque hemiſtichium, & verſus totus cum antecedente & conſequente pulcherrime cohæret. Ita enim nunc licet παραφράζειν verſum hunc & præcedentem: Oſſa Elephanti ſunt velut columnæ æreæ, dentes ſicut vectes ferrei. Quinimo ipſe eſt maxima & robuſtiſſima creaturarum terreſtrium: Nihilominus ſapiens Creator adduxit ac cohibet ferrum ejus vel arma, (id eſt, dentes vecti ferreo ſimiles,) ne iisdem præter modum ſæviat. Namque (ut verſum ſequentem 15. ſtatim jungamus) *pabulum montes proferunt illi: & omnes beſtiæ agri ludunt ibi.* i. e. Ex ordinatione Dei contentus vivit Elephas eo pabulo, quod ipſi montes & ſilvæ e terra proferunt: Ceteris autem animantibus adeo non noxius eſt, ut omnes eorum ſpecies in vicinia ejus ſecure vivant ludantque. In Hebraico textu verba ſic ſe habent:

כִּי־בוּל הָרִים יִשְׂאוּ־לוֹ וְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה יְשַׂחֲקוּ שָׁם׃

quibus utpote planiſſimis, & cum verſione data penitus conſentientibus, non opus eſt, ut diutius immoremur. Juvabit ſaltem de Elephanto adjungere teſtimonium Plinii ſequens: *Ipſius animalis tanta narratur clementia contra minus valida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoveat, ne quod obterat imprudens: nec niſi laceſſiti noceant.* Hiſt. nat. l. VIII. c. VII. Ariſtoteles quoque ſummus Philoſophus id confirmat, dicens: Πάντων δὲ τιθασσότατον καὶ ἡμερώτατον τῶν ἀγρίων ἐστιν ὁ ἐλέφας. Elephantus omnium ferarum mitiſſimus & placidiſſimus eſt. vid. ejusd. Hiſt. animal. Libr. IX. c. XLVI. Nec præterire poſſumus lepidam hiſtoriam a Joh. Schreyer in Itinerar. Ind. Orient. germanice edito memoratam p. 22. Ein Frantzmann/ inquit, war einſten mit auf die Parthey / Vieh einzubringen / commandiret worden / es hatte ſich aber derſelbe von ſeiner Geſellſchafft verirret. Dieweil er ſolche nicht antreffen kunte / wanderte er wieder nach der

Veſtung zu / hatte anfänglich keinen Fußpfad vor ſich/ endlich traff er einen ſolchen von Elephanten getrettenen Steig an/ er meinte nicht anders / denn daß dieſer Weg von Menſchen getretten der rechte Weg ſey / der ihn an den bewuſten Ort führete ; indem er nun zwiſchen den Büſchen daher gieng / und weder zur Rechten noch Lincken ausweichen kunte / begegnete ihm ein groſſer Elephant / keiner kunte dem andern weichen / doch war der Elephant ſo gütig / daß er dieſen Frantzmann mit einem ſeiner groſſen Zähne faſſete / und ſänfftiglich über das Gebüſch hinüber warff / und ſeinen Weg fortwanderte / welcher Fall dem Franzoſen nichts geſchadet.

§. *XII.*

Elephantum in montibus paſcentem degentemque verſus 15. exhibuit, at duo proxime ſequentes ejus in paluſtribus & aquoſis habitacula deſcribunt. Ita enim v. 16. & 17. in Hebr. fluunt:

תַּחַת־צֶאֱלִים יִשְׁכָּב בְּסֵתֶר קָנֶה וּבִצָּה׃ יְסֻכֻּהוּ צֶאֱלִים
צִלְלוֹ יְסֻבּוּהוּ עַרְבֵי־נָחַל׃

Verſio Schmid.

Sub umbroſis cubat, in abſcondito calami & fimi. Obtegunt eum umbroſa, umbraculum ejus; circumdant eum ſalices torrentis. Vocem צאלים optime exponit Eduardus Leigh *arbuſta* vel *germina juxta aquam aut lutum, magnam facientia umbram*, ſub quibus *cubare* aut *recumbere* quietis cauſa dicitur Behemoth, nec non in *latibulo arundinis & cœni* ſive *paludis*. Hæc enim propria ſignificatio eſt nominis בצה. Verſus 17. hæc ipſa aliis verbis ſaltem ſpecialius exprimit: *tegunt* eum *arbuſta*, quæ ſunt *umbraculum ejus*, vel (ut Bochartus mavult, ſuppleto ב inſtrumenti) *umbra ſua: circumdant eum ſalices fluminis aut torrentis*. Nempe id imprimis urgere & extollere vult Deus, quod Behemoth, bellua maxima, non ſolum quando inter animantia

mantia terreſtria vivit ac per montes vagatur, manſuetiſſima ſit, ſed & in aquoſis tractibus placidam vitam agat. Quare inſigni pathemate geminaque uſus paronomaſia v. 17. loquitur: צאלים צללו & יסכהו יסבהו. Nos vero ſtatim videbimus quomodo ad Elephantum dicta accommodari poſſint. Pridem eſt, quod elephantorum diverſas quaſi ſpecies conſtituerunt & agnoverunt autores, in diverſitate natalis ſoli victusque & proprietatum inde pendentium fundatas. *Differentiæ*, inquit Jonſtonus de Quadrupp. L. I. C. V. p. 37. & *genera a locis inprimis ſumuntur, ſeu Philoſtratum, Ælianum & Plinium ſpectes, ſeu recentiores. Sunt enim alii paluſtres, alii montani, alii campeſtres, alii ſylveſtres, &c.* de quibus ſingulis plura ibidem relata videri poſſunt. Præcedente autem pag. 33. ſcribit: *Roſcidis & paluſtribus locis maxime delectantur, amnesque amant, in calidioribus inprimis regionibus.* Quin etiam Ariſtoteles ad duplicem vivendi rationem Elephanti reſpiciens, de Partibus Animal. Lib. II. Cap. XVI. hæc poſuit: τὴν γὰρ φύσιν ἑλῶδες ἅμα τὸ ζῶον ἐστι, καὶ πεζόν. *Eſt enim hoc animal ſua natura ſimul terreſtre & paluſtre.* Quod vero ſpeciatim arundines amet Elephas, oſtendit Diodorus Siculus Lib. IV. cap. 4. loquens de quibusdam Æthiopiæ populis: *Accedunt*, inquit, *ad eos ex ſuperiori plaga Elephanti, allecti, ut quidam tradunt, fertilitate loci paſtusque ſuavitate: Paludes enim mirandæ a ripis fluvii manant, in quibus multi variique, ut alga & arundines, naſcuntur cibi, quos cum deguſtant, libenter in his locis morantur, &c.* Quæ verba adduxit Aldrov. l. c. p. 214.

§. *XIII.*

Elephantem quieturum & poſſe & ſolere *procumbere*, nemo hodie poſt tot experimenta ac teſtimonia cum ratione ambiget. Audiamus in re clariſſima unicum teſtem B. Sturmium l. c. §. VI. *Illud*, ait, *circa pedes Elephantis adnotare ſupra neglex imus, quod flexuras ſuas & juncturas habeat, contra ac vulgaris*

ſabula circumfert , *eos ſtantes ad arborum caudices dormire &c. Noſtrum certe flexis tam anterioribus quam poſterioribus cruribus humi decumbentem vidimus ac reſurgentem* , *tametſi non ſine difficultate utrobique* ; *ob corporis ingentem molem.* Ceterum & Ariſtoteles & plerique autorum affirmant, elephantos ſolitudines petere coituros, ſed præcipue ſecus flumina περὶ τοὺς ποταμοὺς & qua paſci conſueverunt , Hiſt. anim. Libr. V. cap. 2. Plin. Lib. VIII. cap. 5. Aldrovandus addit ex Etymologo, coire non in terra propter corporis gravitatem , ſed in aqua paluſtri, quod leviores nimirum fiant, aqua attollente corpus maris conſcenſuri feminam. p. 215. Adeo omnia textus Jobæi verba tendunt in Elephantum.

§. XIV.

Diſpiciamus nunc etiam de v. 18. qui fortitudinem τοῦ Behemoth adverſus fluviorum vim atque impetum deſcribit his verbis:

הֵן יַעֲשֹׁק נָהָר לֹא יַחְפּוֹז יִבְטַח כִּי־יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל־פִּיהוּ

Verſ. Schmid.

Ecce urgebit flumen , nec feſtinabit : confidit cum tendet Jarden ad os ejus. Non immorabimur hic diverſis Interpretum de ſenſu hujus dicti ſententiis enarrandis , ſed illud ſaltem notabimus, alios vocem נהר flumen in Accuſativo ſumere, quaſi Behemoth urgeat aut opprimat, ſiſtat , objectu corporis ſui, flumen integrum ; qua ratione Auctori ſacro affingitur portentoſa hyperbole , ut bene monet Bochartus l. c. alios vero malle Nominativum, ut ſenſus ſit: Ecce premet aut obruet eum (Behemoth) fluvius: tamen non trepidabit aut emergere feſtinabit : (verbum enim חפז trepidam feſtinationem denotat) quin imo confidet, ſecurus erit, quamvis erumpat Jordan ad os ejus , vel ſuper os ejus. Ita Bochartus , verbum גוח in Hiphil rectiſſime vertens *prodire*, erumpere , ex locis parallelis pleriſque ; in quo ergo & nos

eum

eum ſequimur. Credimus vero Jordanem Palæſtinæ fluvium exempli loco in textu nominari, quia forte ejus magnitudo & profunditas præ aliis explorata erat Jobo, qui exinde de fortitudine Behemoth faciliime poterat judicare.

§. *XV.*

Neque vero nobis difficile erit hæc dicta acommodare ad Elephantum. Ita enim de eo Ariſtoteles Hiſt. Anim. libr. IX. C. XLVI ſcribit: Ἐστὶ δὲ τὸ ζῶον παραποτάμιον, οὐ ποτάμιον, ποιεῖται δὲ καὶ διὰ τοῦ ὕδατος τὴν πορείαν. Ἕως τούτου δὲ προέρχεται, ἕως ἂν ὁ μυκτὴρ ὑπερέχει αὐτοῦ. Αναφυσᾷ γὰρ διὰ τούτου, καὶ τὴν ἀναπνοὴν ποιεῖται, νεῖν δὲ οὐ πάνυ δύναται, διὰ τὸ τοῦ σώματος βάρος. *Riparium animal eſt, non fluviatile. Incedit tamen etiam per aquam, & eatenus progreditur, quatenus ejus proboſcis ſuperat. Reflat enim per eam & reſpirationem perficit: ſed natare ſatis pondere ſui corporis non poteſt.* Idem vero etiam repetit Libr. II. c. I. & de part. Anim. L. II. c. XVI. ubi hæc inſuper habet: *Quale urinatorum nonnulli inſtrumentum ſibi accipiunt, quo quamdiu in profundo manent, aërem extrinſecus trahant, talem natura Elephanti dedit, narem illam prælongam.* Atqui nihil magis congruum textui noſtro dici poterat. Quando enim Elephas flumen ingreditur, uſque quo ſaltem proboſcis exſerta eminet, utique flumen proprie loquendo eum premit; neque tamen ingentem iſtam corporis molem vel proſternere valet, vel ſuffocare, tametſi ſuper os & ipſum caput aquæ prodeant, ore ſcilicet ſub aquis clauſo, & ſpiritu per proboſcidem libere ducto.

§. *XVI.*

Supereſt verſus 19. hujus tenoris:

בְּעֵינָיו יִקָּחֶנּוּ בְּמוֹקְשִׁים יִנְקָב־אָף׃

Verſio Schmidii:

Oculis ſuis trahit eum & (quaſi) laqueis perforat naſum ejus.

Quot capita Interpretum, tot habemus fere hujus dicti ſenſus. Nonnulli de immenſo potu Elephantis interpretantur hoc modo: Oculos in Jordanem conjiciens, videtur eum totum ſumturus. Sed ſic rurſus duriſſima Hyperbole textui affingitur, nec poſterius hemiſtichium, niſi admodum coacté, cum priore connecti poteſt. Alii credunt hic innui pugnam Elephanti cum Draconibus ſeu ſerpentibus. Narratur enim, erigere ſe contra Elephantos hoſtem Draconem & petere oculos, ut plerumque cœci & fame & mœrore confecti inveniantur. Præterea nodos implexorum ſuis greſſibus Draconum manu reſolvere cum parat Elephantus, Dracones in ejus narem caput condere & ſimul ſpiritum præcludere, partemque molliſſimam lancinare; qua de re pl. vid. ap. Aldrovand. p. 217. ſeq. Verum etſi forte prædicata in textu poſita huc trahi poſſent, deſideramus tamen mentionem Draconis in verſu noſtro aut præcedentibus. Neque enim credimus, ſubjectum tam ſpeciale & non facile conjectandum reticere voluiſſe ſacrum Scriptorem. Alii rurſus venationem Elephantorum putant delineari, & ſubjectum ſupplent Venatorem. Bochartus vero de ſuo Hippopotamo interrogative exponit h. m. In oculis ejus (i. e. aperta vi & manifeſta) quis capiet eum, & hamis perforabit naſum? Sed quemadmodum iſti nullum hactenus Elephantos capiendi modum receptum oſtendere potuerunt, qui cum textu noſtro, ſpeciatim quoad perforationem narium proprie conveniat, ita in Bochartum jure retorquemus id, quod ipſe Kimchio, verſum 16. interrogativè explicanti, *an ſub umbroſis cubat &c.* objecerat: *Hoc ſi admittatur, nihil eſt in Scriptura tam diſertum, quod non poſſit eludi.*

§. XVII.

Nos ergo malumus ire in ſententiam B. Schmidii, quæ ſubjectum hujus verſus ſtatuit ipſum Deum, qui oculis ſuis, i. e. nutu ſuo Elephantum regat, & (ſuppleto rurſus כ ſimilitudinis)

quaſi

quaſi laqueis hamiſve perforet naſum ejus. Nam cum ſcopus totius narrationis de Behemoth eo tendat, ut Jobus ex magnitudine hujus creaturæ, magnitudinem & potentiam creatoris agnoſceret, utique is, qui Behemoth ſuperior eſſe dicitur, non alius intelligendus eſt, niſi Deus. Accedit quod v. 14. expreſſum ſubjectum *Deus factor illius* exſtat, quod in v. ult. deficiente alio tutiſſime repetitur. Denique notum eſt, *oculum* in ſacris ſæpe denotare *providentiam*, velut Prov. XX. 8. Rex oculis ſuis diſpergit omne malum: מזרה בעיניו כל־רע quidni ergo dici poſſet, Deus oculis ſuis capit ferum Elephantum? Similiter ponere circulum in naribus alicujus, eſt, eum pro arbitrio regere ac ducere quo velis. 2. Reg. XV. v. 28. (vid. Flacii Clavis p. 722.) cur non & perforare naſum hamo aut laqueo eodem modo queat explicari?

Caput II.

Objectiones Celeberrimorum Virorum, Sam. Bocharti & Jobi Ludolfi adverſus communem ſententiam, qua Behemoth Elephantus eſſe ſtatuitur, diluens.

§. I.

Quanto prolixiores capite præcedente fuimus in probanda ſententia communiore, qua per Behemoth Elephantum denotari ſtatuitur, tanto breviore opera nunc objectiones adverſus eam motas expedire ac diluere licebit. Quoniam autem nemo vulgatam illam interpretationem majore vel ingenio vel molimine impugnavit, præterquam magnum illud virorum par, Samuel Bochartus ejusque Hyperaſpiſtes Jobus Ludolfus, idcirco, cum eorum dubiis ſatisfactum fuerit, ceteris omnibus ſatisfactum fore putamus. Ludolfus quidem

in Comment. ad Hiſt. Æthiop. libr. I. c. XI. p. 156. Hæc duo interpretationi ac cenſuræ ſuæ in vulgatam hypotheſin præſtruit principia : (1) *Sacri Scriptoris ſcopum eſſe , ſingulare quoddam animal nobis proponere , in quo admiranda Creatoris omnipotentia eluceſcat , & quod hominem ad admirationem creaturæ cujusdam ſtupendæ permoveat. (2) Naturam , ſeu indolem cujusdam animalis naturalem hic deſcribi , quod natura & ſemper , non caſu vel ex accidenti id facere conſuevit , quod hic de eo dicitur.* Prius illud facile poſſumus admittere : ſed poſterius profecto ipſius Bocharti & Ludolfi ſententiam evertit. Nam cum ex ipſorum mente v. 15. Hippopotamus *in montes* aut *colles* paſtum egredi dicitur , certe fatentibus ipſis , id non fit *natura* & *ſemper* , ſed *caſu vel ex accidenti*, quando ſcilicet in planitie pabulo deſtituitur. Ordinarie enim *Hippopotami egrediuntur ad paſcendum in terra in locis quibusdam planioribus :* ut ipſemet Ludolfus ex B. Tellezio tradit. p. 151. Itaque nemo nobis vitio vertet, ſi poſterius hoc principium limitando dicamus, non ſolum illud de Behemoth in textu memorari , quod ſemper & ordinarie , ſed & quod ſæpius , naturali tamen inſtinctu facit.

§. II.

Jam vero ex priore principio (1) objiciunt , cum v. 10. Behemoth dicitur gramen comedere ſicut bos , verum quidem id eſſe de Elephanto , ſed nihil mirum , quandoquidem *bos & Elephas ex æquo jumenta ſint :* Jumenta autem plantis victitare notiſſimum. *Carnivora animalia terreſtria multo eſſe minora, ut nemini facile in mentem veniat , quod carnibus & ſanguine vivat Elephas.* Cum vero Deus intenderit admirandum quodpiam Jobo proponere , utique non Elephantum intellexiſſe, ſed *animal aquaticum , de quo revera mirum ſit , quod herbis veſcatur.* At enim vero , etſi fatemur , Deum imprimis admirationem ſuique venerationem his dictis in Jobo excitare voluiſſe, tamen non neceſſum fuit mera phænomena Jobo ignota aut

rariora

rariora proponere. Sane hoc ipſum admiratione digniſſimum eſt & ſapientiſſimam Dei providentiam ſatis extollit, quod non belluas terreſtres maximas robuſtiſſimasque carnivoras fecerit, ſed minores ſaltem, quæ minore hominum ceterorumque animantium periculo ac detrimento carnibus nutriri poſſunt, quam ſi Elephantorum ventres iisdem explendæ forent ac ſatiandæ. Conf. ea, quæ cap. præc. ex Vinarienſibus in h. l. adducta ſunt.

§. *111.*

(2.) Objiciunt, Elephanto non poſſe tribui robur in umbilico ventris, cum conſtet tergus ejus ibi eſſe molliſſimum ac nulla parte facilius lædi, quam ventre. Sed reſpondemus, neutiquam textum dicere, quod Behemoth vires ſui corporis præcipue ſitas habeat in umbilico ventris, verum hoc ſaltem, quod umbilico ventris inſint vires inſignes: idque de Elephanto veriſſimum eſt, ſi reſpiciamus ad maximam viſcerum molem, quæ ligamentis umbilici & ventris portantur. Imo in eo vis argumenti poſita videtur, quod cum cutis elephanti in ventre paulo mollior ſit, tamen ligamenta dicta per Creatoris ſapientiam ea firmitate polleant, quæ tanto ponderi ſuſtinendo par ſit. Neque vere habet Bochartus, quo de robore ventris Hippopotami ſui tantopere glorietur, *Hippopotamus*, *ſcribens*, *ventre & umbilico non minus*, *quam reliquo corpore tectus eſt & quaſi cataphractus impenetrabili corio.* Nam illud de *ventre* & *umbilico* nullus autorum ab ipſo citatorum aſſerit, ſed Bochartus ex ſua mente ſupplevit, ea ſola nixus ratione, quod nemo contrarium ſcripſit. Atqui paulo poſt (pag. 763.) amplectitur ſuoque aſſenſu probat hanc Ammiani de Hippopotamo narrationem, quod *cum aviditate nimia extuberato ventre pigreſcit*, *ſuper calamos recens exſectos femora convolvat & crura*, *ut pedibus vulneratis cruor egeſtus*, *ſagina diſtentum faciat levem*, *& carnes ſaucias cæno oblinat*, *quamdiu in cicatrices conveniant plagæ*; quam quidem ſpontaneam venæ ſectionem

ctionem fabuloſam credit laudatus ſupra Joh. **Schreyer** in Itiner. p. 81. Sed tamen ipſe mox addit: **Daß ſie ſich aber in ſcharffen Storzeln und Riedſtöcken gegen ihren Willen wohl verwunden / kan man genug an denen Narben ſehen / welche an ihrer Haut erſcheinen.** Qua igitur fronte Bochartus impenetrabile toto corpore corium dicere potuit, quod a calamis recens exſectis tam facile penetrari ſolet? Itaque nihil præ Elephanto hic obtinebit Hippopotamus.

§. *IV.*

Pergit tamen (3) Bochartus ex v. 13. argumentari, quod cum Elephas nihil habeat dente durius, & tamen Hippopotami dens duritie præcellat, ideo comparatio vectis ferrei non ad illum ſed hunc pertinere poſſit. Sed reſp. negando conſequentiam: Sufficit enim quod Elephantini dentes & in ſe ſatis duri ſunt, & iſtis Hippopotami majores, vectique figura & uſu propinquiores: ſimiliter, quando (4) ad verſum 14. quærit Bochartus: *Si ad Elephantem referas hæc Jobi verba: Quid in illo erit harpe aut gladius? An dentes qui innoxii ſunt? Aut promuſcis, quæ cum gladio nihil habet ſimilitudinis?* in promtu reſponſio eſt, utique dentes Elephanti hoc nomen mereri, quippe quorum mucrones ad prœlia ſervare ſupra e Plinio docuimus. Neque enim alia ratione innoxii dici poſſunt hi dentes, niſi quatenus ſingulari Dei providentia cautum eſt, ne temere noceant, alias ſatis futuri noxii; quod ipſum hic Jobi verſus voluit inſinuare.

§. *V.*

Inprimis vero (5) ex v. 16. 17. 18. argumenta petunt Bochartus & Ludolfus: *Egregium vero*, inquiunt, *Elephantum latibulum (arundo & cœnum) quos ſcribit Ælianus ire per maximas arbores ut per ſegetes &c.* Urgent quoque, Elephantum, teſte Plinio, *nare propter magnitudinem corporis non poſſe:* Denique Livium Lipſiumque auctores citant, quod *belluæ illæ*

timeant

timeant altitudinem fluminis , nec temere aquam ingrediantur. &c. Sed profecto non ſequitur : quoddam genus Elephantorum in ſylvis habitat ; Ergo nullum in paludoſis : Hannibalis Elephanti & quos Lipſius vidit , aquas profundiores timuerunt; E. omnes id faciunt : Teneatur modo diſcrimen inter Elephantos montanos , ſylveſtres , campeſtres atque paluſtres , de quo plura in præcedentibus , & concordabunt inter ſe loca a nobis ſupra adducta atque illa , quæ nobis opponuntur. Neque etiam firma eſt hæc conſequentia : Elephas inſcius eſt nandi. E. pavebit cum fluvius erumpet ſuper os ejus. Nam ipſemet Celeb. Ludolfus l. c. admittit teſtimonium Ariſtotelis , quod *eatenus aquam intret Elephas, quoad proboſcis elata aquæ ſuperficiem ſuperet , ut reſpirare poſſit ;* imo præced. p. 184. exempla profert Elephantum flumina ſponte tranſeuntium. Quod vero nihilominus excipit : *Non paveſceret Elephas , ſi Jordanes ſuperfunderetur ejus roſtro ?* Id neque Scriptor ſacer de Behemoth dixit , neque nos de Elephanto. In textu enim ſaltem hoc ponitur , non paveſcere Behemoth, ſi Jordanes ſuperfunderetur *ori* ejus: *Os* vero Elephanti & *roſtrum* ſeu proboſcis multum differunt. Quæ ex verſu 19. DN. Ludolfus nectit argumenta, noſtram non feriunt explicationem , ſed eorum, qui de venatione Elephantorum ibi ſermonem eſſe ſtatuunt : neque igitur, opus eſt, ut hanc controverſiam noſtram faciamus.

CAPUT III.

Docens , quod per Leviathan non indicetur Crocodilus, ſed Cetus ſeu Balæna.

§. I.

A Behemothi Deſcriptione Job. XL. tranſit Deus ad Leviathan, ejusque Hiſtoriam per totum Cap. XLI. protendit, (α) agens de difficili ejus captura (β) de mira-

bili corporis ſtructura , quam per membra potiora ordinatiſſime proſequitur, (γ) de robore ejus (δ) de actionibus (ε) de eminentia. Nos ergo promiſſi memores, qua fieri poterit brevitate hunc textum evolvemus , oſtenſuri , quod per Leviathan proxime indicetur genus piſcium , omnium quos Oceanus alit maximum ; tametſi Bochartus hic rurſus a communiore explicatione diſceſſerit , multosque in ſuam ſententiam , quod Leviathan ſit Crocodilus, pertraxerit, quos inter Jobum Ludolfum & Auguſtum Pfeifferum inprimis nominare fas eſt.

§. *II.*

Id vero dum aggredior , non neceſſarium duco multa de origine nominis Leviathan præfari, quo labore pridem egregie functus eſt laudatus Bochartus Hieroz. tom. II. L. V. c. XVI. p. 770. ſed ſufficit, quod ipſemet l. c. fatetur , *nomine Leviathan paſſim cetos & balænas appellari* , ut *Pſ. LXXIV. v. 14. & CIV. v. 26. & Eſ. XXVII. 1.* Quo ſimul conceditur , nomen in textu Jobi poſitum non adverſari ſed favere illi hypotheſi, quæ textum hunc de ceto exponit. Ceterum quia & hoc in confeſſo eſt , nomen Leviathan alibi promiſcue denotari marinas belluas grandiores , neque hic neceſſum fuerit , ea quæ de Leviathan dicuntur ad unam ſolam ſpeciem ſpecialiſſimam reſtringere , quod Grotius & Codurcus in h. l. fecerunt, ſed probabile potius eſt, Deum integri cujusdam generis mirandas proprietates recenſere voluiſſe, ut B. Lutherus cenſuit in not. marg.

§. *III.*

His vero præmiſſis videamus , (α) quidnam de difficili captura τȣ Leviathan Deus cap. XL. v. 20. loquatur:

תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה וּבְחֶבֶל תַּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ׃

Verſio Schmidii:

Num trahes Leviathanem hamo? & in funem demerges linguam ejus. Conſentiunt fere interpretes, quod verbum תמשך perinde ut cetera quæ ſequuntur ad verſum uſque 27. interrogative ſumendum

dum ſit; num trahes Leviathanem? ita tamen ut interrogatio fortius neget, ac idem ſit, atque nunquam trahes. Nomen vero חכה derivatum a חך *palatum*, ſine dubio notat hamum ſive uncinum acutum, qui e funiculo ſuſpenſus cum eſca appoſita ſub aquas demittitur, & a piſcibus cum eſca ore acceptus, palato eorum infigitur, ut a piſcatore captivi extrahi poſſint ex aquis. In vernacula noſtra ei reſpondet vox Angel / non Hamen / quæ retium ſpecies eſt. Hanc ergo capturæ ſpeciem de Leviathan primo negat Deus, ac eodem tendit poſterius Hemiſtichium: *Num in funem demerges linguam ejus?* quod Bochartus per Hypallagen dici autumat pro *funem demerges in linguam.* Optime enim intelligitur funiculus hamo alligatus & linguæ piſcium perforatæ cum hamo infixus. Neque dubium eſt, quin negatio hujus capturæ penitus quadret in cetos, ut ſupervacaneum ſit hic rationibus conquiſitis probare. Equidem Frid. Martens in der Spitsbergiſch. Reisbeſch. quæ Hamburgi Anno 1675. in 4. prodiit, part. 4. c. VI. p. 97. de captura canis carchariæ germ. Hay / piſcis ſane prægrandis ſcribit: Man fanget ſie am beſten auf nachfolgende Art. Sie nehmen einen groſſen Angel / der an einer ſtarcken Ketten feſte gemacht / auf den Angel ſtecken ſie ein Stuck Fleiſch / und laſſens beym Schiff wieder in die See / darauf laufft der Hay zu / und verſchlingt das Fleiſch mit dem Angel; dann hohlen ſie den Strick / daran der Angel mit einer Ketten feſt / wieder in das Schiff. Wann aber der Hay merckt / daß er feſte iſt / braucht er ſeine äuſſerſte Macht und gedenckt den Angel abzubeiſſen / das ihm aber verbotten iſt / denn das Eiſen iſt ihm zu hart abzubeiſſen / &c. atque jam olim Oppianus Halieutic. Lib. V. receptam ſua ætate capiendi cetos rationem iisdem prorſus circumſtantiis, ſed majore multo verborum apparatu deſcribit; veruntamen ea, quæ de bellua capta memorat, ſtatim oſtendunt, non cetum eſſe, ſed ipſum

canem carchariam. Ita enim in latina verſione de dentibus ejus ſcribitur:

Illi admirantur rictu triplici ordine natos
Terribiles, flexos ſicuti venabula, dentes:

qui triplex ordo dentium flexorum cani carchariæ proprius eſt, nec in ulla, quod ſciam, cetorum ſpecie obſervatus. vid. Fried. Martens l. c. Accedit, quod in balænæ ventriculo & inteſtinis nil unquam, niſi mucus, ſpuma, aqua, alga fœtida, cum exiguis conchis marinis, repertum fuerit; unde apparet, carnivoram non eſſe, neque adeo carnibus hamo infixis capiendam. Conf. Aldrovand. de Cetis Cap. III. p. 263. Fr. Martens l. c. p. 107. De cetorum autem cibo nihil aliud habet Aldrovandus, quam quod harengis potiſſimum inhient. p. 260.

§. *IV.*

Verſus ſequens 21. tractationem piſcium hamo captorum exprimere ac de Leviathano negare videtur his verbis:

הֲתָשִׂים אַגְמוֹ בְּאַפּוֹ וּבְחוֹחַ תִּקֹּב לֶחֱיוֹ׃

Num pones juncum in naſum ejus & ſpina per forabis maxillam ejus. Cum Verſio hæc propriiſſime exprimat textum Hebr., non eſt cur quidquam in ea mutemus, præſertim, cum & res ipſa adſtipulatur. Quem enim fugit, piſces ſiccandos minores aëre vel infumandos, v. gr. haleces a piſcatoribus ex junco per nares ducto ſolere ſuſpendi? Majores vero, v. g. Salmones, quos juncus non ſuſtineret, e ſpina vel paxillo, per utramque maxillam adacto funibus appendi conſueviſſe? In hac ergo ſimplicitate ſubſiſtimus aliorum ſubtiliores cogitationes ſuis Autoribus relinquentes. Nemo vero non videt, utramque piſcium tractorum captationem rectiſſime negari de cetis, qui tantæ ſunt gravitatis ut reſtibus ex malo navium grandiorum ſuſpenſi, ita tamen, ut ab aquis inferne quadantenus ſuſtineantur, ipſas naves ad latus inclinent. Von der Schwere aber / inquit Martens p. 182. lencket ſich das Schiff nach der Seite da der Fiſch lieget.

§. *V.*

§. V.

Verſus 22. 23. 24. aliqua ſaltem allegorica quædam continent, quæ ad Hiſtoriam Leviathanis naturalem parum aut nihil faciunt, neque in controverſiam hic venire poſſunt. Quapropter eorundem recenſione ac evolutione ſuperſedebimus. Verſus autem 25. prætereundus non eſt, qui ſic ſe habet:

יִכְרוּ עָלָיו חַבָּרִים יֶחֱצוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים׃

Verſio Schmidii:

Num fodient ſuper eo ſocii. (Num) divident eum Negotiatores. Verbum כרה non ſolum fodere ſignificat ſecundum Lexicographos, ſed & epulari; unde Bochartus Hemiſtichium prius ita exponit: *An futurum eſt, ut Piſcatores, qui ſocietate inita ad belluarum piſcationem ſe conferunt, eo capto, agitent convivia læti?* Quod Germani noſtri dicerent: **Den Leitkauff vertrincken.** Nec diffiteri poſſumus, ſenſum ſatis eſſe communem & bonam utriusque hemiſtichii connexionem: Veruntamen quia in verſu proxime ſequente denuo aliqua capturæ piſcium ſpecies memoratur, (ut ipſemet agnoſcit Bochartus) hinc B. Schmidius & hunc verſum vel prius ſaltem hemiſtichium de ſingulari quodam piſcandi modo intelligere maluit. Ejus verba hæc ſunt: *Eſt itaque modus aliquis capiendi piſces, quo ſive ex fluminibus, ſive ex mari exiguos rivos ducunt, & in iis foveas fodiunt, ut in rivos & foveas piſces exeant & capiantur facile, obſtructo inprimis rivorum ore. Piſces, qui hoc modo capiuntur, non tantum parvi ſunt ſed etiam majuſculi. Sed Deus ut vaſtitatem & magnitudinem Leviathanis exaggeret, negat Leviathanem hoc modo capi poſſe; quis enim rivum & foveas ſatis magnas faciat, ut in eas exeat Leviathan? &c. vult itaque dicere: Num putas porro ita captum iri Leviathanem, ut ſocii piſcatores fodiant ſuper eo capiendo rivum & foveas, in quas ex mari exeat, & ſine labo-*

labore, ut alii plurimi piſces capiatur, atque captus in fruſta inter mercatores ſeu ementes dividi & divendi queat! falleris, ſi hoc putas: nimis vaſtus eſt, quam ut hac ratione & tam facili capiatur: vix mare ſatis amplum & profundum eſt; nedum ut rivos & foveas ingrediatur. Optime, apponit, *in hunc ſenſum quadrat* עליו *ſuper eo, h. e. capiendi illius gratia.*

§. *VI.*

Num hæc in balænam quadrent, mox videbimus; dummodo prius de voce כנענים in altero verſus membro pauca monuerimus. Nempe hoc nomen Gentilitium eſt populorum Cananæorum, qui ob maris viciniam mercaturæ & negotiationi erant dediti, hinc Cananæus κατ' ἐξοχὴν idem eſt ac mercator: vid. Prov. XXXI. 24. Jer. X. 17. Hoſ. XII. 8. *LXX. pro Cananeis habent* φοινίκες, *Aquila* μεταβόλους, *mercatores. Neutrum male*, ſecundum Bochartum. *Nam quia Cananæi mercaturæ erant dediti, ideo Cananæus in ſcriptura paſſim pro mercatore ſumitur. Porro Cananæus idem qui Phœnix. Nempe ſi Philoni Byblio credimus, qui Sanchoniathonem, veterem Scriptorem Phœnicium, græce tranſtulit, primus* χνᾶ, *i. e. Canaan, Phœnicis cognomen habuit.* Unde & Phœnice Regio χνᾶ dicitur apud Stephanum. Huc uſque ille. vid. p. 773.

§. *VII.*

Quodſi jam Bocharti ſtare velimus de ſenſu totius verſus ſententia, nemo non videt, eodem jure, quo is judicavit difficili opera redimendas eſſe epulas ex venditione capti crocodili parandas, etiam triumphum de balæna capta arduum fore: Sin Schmidii magis arrideat ſententia, facile patebit, cetum capi non poſſe ſcrobibus per piſcatores effoſſis, qui vix intra ſinus a natura paratos & humana induſtria obſtructos teneri poſſunt captivi. *Refert enim Albertus* apud Aldrov. p. 260. *ſuis temporibus belluam in littus Friſiæ impegiſſe, & cum incolæ ne cum maris refluxu evaderet, funibus quotquot offendere licuit, palis altum*

altum in terram ad actis proximisque ſcopulis atque ædificiis alligaſſent, refluxu maris adjutam perrupiſſe omnia, unaque cum funibus evaſiſſe in altum mare: Quale quid neſcio an de crocodilo ulla veritatis ſpecie dici poſſit.

§. *VIII.*

v. 26.

הֲתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ׃

Verſio Schmidii:

Num implebis ſpinis cutem ejus? & ſpiculo piſcium caput ejus? Vox שכות plurale femininum hic tantum occurrit in S. Bibliis & צלצל nonniſi hic & Eſ. XVIII. v. 1. ſenſu æque dubio & obſcuro. Bochartus tamen utramque ex Arabicâ lingua conatus eſt exponere, illam quidem *miſile* hanc cum adjecto דגים telum piſcatorium; in quo tanto promtius eum ſequimur, quanto magis Interpretes melioris notæ, Grotius, Codurcus, Schmidius cum Rabbinis quibusdam eodem conſpirant, & quanto conſultius eſt nobis, ex conceſſis diſputare. Quodſi tamen & noſtræ conjecturæ locus daretur, nomen צלצל eodem manente ſenſu formaremus a צלל Hebr. quod Ex. XV. 10. creditur ſignificare *demergi in profundum*, ut צלצל ſit inſtrumentum pro piſcibus capiendis in aquas demiſſum. Dicimus itaque cum Codurco, certum hoc verſu genus piſcationis indicari, quo piſces ſinguli ſecundum ripas fluminum & rivulorum capiuntur. Fuſcinis enim, ſudibus & contis mucronato ferro & multifido armatis utuntur, ſpargentes & jaculantes quaſi tela in piſces, quos transfoſſos extrahunt. Ariſtoteles breviſſime ſic exprimit: *Λαμβάνονται τυπτόμενοι τοῖς τριόδουσι; Tolluntur fuſcina percuſſi.* Hiſt. anim. LIV. c. X.

§. *IX.*

Secundum hanc ergo explicationem in textu negatur, vel ſaltem difficillimum pronunciatur, cetos ope telorum aut fuſcinarum capi; cum tamen recentiores communi conſenſu teſten-

tur,

tur, hanc præcipuam eſſe balænas capiendi rationem, per haſtas in corpora earum fibratas. Ita enim Albertus apud Aldrov. p. 261. *Tres piſcatores parvis naviculis vehuntur ad locum, in quo belluas eſſe ſciunt aut ſuſpicantur. Ex illis duo remigant, tertius in navi ſtat paratus ad feriendum. Habet autem inſtrumentum, cujus haſtile eſt de ligno abiegno, levitatis cauſa. In ejus extremo, qua comprehenditur manu, foramen eſt, cui inſeritur funis validus longiſſimusque, qui in orbem complicatus in navi jacet, ita apte, ut nullo impedimento ſtatim emiſſum haſtile ſequatur. Cuſpis inferius triangula eſt ſagittæ inſtar, mucrone perquam acuto politiſſimoque, ut facillime penetret. Duæ autem lineæ quæ ad medium mucronem utrinque tendunt, non minus quam vel acutiſſima novacula incidunt. Superficies tota tenuis, lævis eſt & optime polita. In medio lateris quod opponitur angulo inferiori acuto, erigitur perpendiculariter ferrum illi lateri continuatum, ad cubiti altitudinem, vel paulo plus, & ibi habetur foramen, cui infigitur haſtile. Porro cum jam cetus apparet, is qui haſtile manu extenſum tenet, alios quotquot poteſt ſimiliter inſtructos advocat. Tum natantem in ſuperficie aquæ cetum, dum piſces ex alto perſequitur, quam poſſunt profundiſſime feriunt, & mox relictis in vulnere inſtrumentis recedunt, quodſi cetus percuſſus ſtatim in mare abeat, funes abſcindunt, & oleum atque operam ſe perdidiſſe conqueruntur. Sin ſtatim in fundum deſcendat, utpote valde læſus vulneribus fundo ſe affricat propter ſalſedinem vulneribus ſe inſinuantem; atque ita magis magisque cuſpidem ſibi in corpus adigit altius, & mox laborem piſcis e profundo ebulliens ſanguis prodit. Ipſe debilitatus paulatim fundi ſolum ſequens appropinquat littori, donec apparere incipiat: & tunc ab incolis turmatim collectis multitudine navium & ſpiculorum circumdatus occiditur.* Quæ ſæpe dictus Fr. Martens de captura balænarum hodierna teſtis αὐτόπτης tradit p. IV. c. VIII. integro his omnino conſona ſunt, paucis

paucis ſolum exceptis circumſtantiis, ſed prolixiora; quo proinde lectorem hujus rei curioſum remittimus.

§. *X.*

Enim vero hæc non obſtant, quo minus textum Jobæum ad cetum applicemus. Etenim (1) ex dictis abunde conſtat, quam difficilis & periculoſa hodienum ſit belluæ iſtius venatio, quodque non unius hominis labor ei perficiendæ ſufficiat. (2) In textu quæritur ſaltem de inſtrumentis piſcatoriis vulgo uſitatis in captura minorum piſcium, quæ profecto in balænis irrito conatu adhiberentur. (3) In textu ſpeciatim de capite Leviathanis negatur efficax teli penetratio, prorſus ut Fr. **Martens** de balæna l. c. p. 112. **Am Kopffe achtet er die Harpune** (ita vocant nautæ telum piſcatorium) **nicht groß / weil das Speck gar dünne auff den Knochen ſitzet / welches die Wallfiſche beſſer wiſſen wie wir; denn wenn ſie in Gefahr ſind / da ſie unſerer Harpune nicht entfliehen können / geben ſie lieber den Kopf als den Rucken zum beſten; denn da reißen die Harpunen leicht aus / und der Fiſch reißet aus wie ein anderer / dem es nicht gelüſtet länger im Krieg zu dienen.** Interim ex his omnibus prædicatis, quæ de Leviathano interrogative prolata conſideravimus, clariſſime patet, e piſcium genere eſſe hoc animal, non e quadrupedum aut amphibiorum, ut crocodilus. Abſonum enim foret ac Deo indignum, tanto verborum apparatu docere, quod animal quadrupes non capiatur eo modo quo piſces.

§. *XI.*

Duo ultimi Cap. XL. verſus difficultatem capiendi Leviathanem generalibus ſaltem dictis exaggerant, quibus non neceſſum eſt immorari. Pergimus itaque ad cap. XLI. quod prima ſui parte mirandam corporis ejus ſtructuram exponit, præmiſſo in v. 3. hoc velut exordio: *Ejus membra non ſilebo, nec ſtatum*

virium ejus, nec ſtructuræ gratiam; ut habet Bocharti Verſio.
Sequens autem v. 4. in Hebr. ſic fluit:

מִי־גִלָּה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ בְּכֶפֶל רִסְנוֹ מִי יָבוֹא׃

Verſio Schmidii:

Quis retexit facies veſtis ejus? in duplicaturam freni ejus quis venit? Per faciem veſtis rectiſſime intelligit B. Schmidius anteriorem partem veſtis; ſicut alibi in Scriptura etiam ora veſtibus tribuuntur. Veſtis autem ceti cum ſine dubio ſit cutis ejus, pars anterior veſtis nihil erit aliud niſi labia ceti, de quibus ita Frid. **Martens** l. cit. p. 99. **Die Lefftzen ſind gantz ſchlecht/ etwas rund gebogen wie ein Lateiniſches S und enden ſich hinter den Augen vor den Floß-Federn. Wenn er den Mund zuſam̃en ziehet/ſchlieſſen beyde Lefftzen in einander. Recht vornen an der untern Lefftzen iſt eine Höhle / da der oberſte / oder der vorderſte Schnabel hineingehet / wie ein Meſſer in die Scheide gehet.** Quærit itaque Deus, quis mortalium clauſa balænæ labia poſſit aperire? Nec ſine emphaſi. Oris enim ſciſſura ad duodeviginti pedes porrigitur, teſte Aldrov. p. 263. Quis ergo hominum poſſit tantam labiorum molem arcte clauſam diducere, apertamque tenere? Poſterius hemiſtichium varie redditur a variis. Alii *in duplicaturam freni ejus*, ſcilicet Leviathanis, *quis venit*? duplicaturam freni ſeu frenum duplicatum intelligentes de ea oris parte, cui frenum duplicatum in jumentis applicari ſolet; pro qua ſententia militat, quod etiam Græce *χάλινοι*, frena, ſunt labiorum pars quædam, obſervante Bocharto, & quidem extremus utriusque labii angulus, ubi committuntur, & qua frenum applicatur. Alii ſic vertunt: *cum freno duplicato quis accedet*, nempe ad labia balænæ. Et profecto, ſi verſum ſequentem una conferamus, facile patebit, in utroque id agi, ut oſtendatur, Leviathani nullum injici frenum poſſe, ad demonſtrandam magnitudinem & vim belluæ maximam, ipſo in ore poſitam. Inde enim deſcriptionem ejus Deus auſpicatur.

§. *XII.*

§. XII.

Cum ergo præcedens verſus apertionem labiorum pro frenando ceto removiſſet, verſus 5. negat diductionem dentium, vel ejus, quod vice dentium eſt, pro freno injiciendo, hac quidem verborum ſerie:

דַּלְתֵי פָנָיו מִי פִתֵּחַ סְבִיבוֹת שִׁנָּיו אֵימָה׃

Verſio Schmidii:

Oſtia faciei ejus quis aperuit? Circuitus dentium ejus ſunt terror. Nihil difficultatis habet hic verſus: poſterioris enim hemiſtichii ſubjectum explicat ſubjectum prioris, ut adeo oſtium faciei nihil aliud ſit quam rictus oris immenſus, quem diducit cum libet, atque aperit valvarum inſtar, magno & horrendo hiatu, ut bene judicat Bochartus. Equidem B. Schmidio hæc oſtia faciei videntur eſſe branchiæ, quas Germani vocamus Fiſch-Ohren: ſed obſtat (1) quod branchiæ piſcium non in facie ſunt, ſed in extremo capitis; (2) quod balænæ ac cetorum omne genus branchiis deſtituuntur, ac proprie dicatum reſpirationi organum habent, pulmonem inquam, qua etiam a ceteris piſcibus diſtinguuntur, vid. Aldrov. p. 259. Oſtia igitur faciei ſunt ipſi circuitus dentium in altero hemiſtichio aperte nominati, quos ſi maxime de proprie dictis dentibus intelligere velis, æque facile in ceto, quam in crocodilo monſtrabimus. Ita enim de cetorum ſpeciebus Aldrov. l. c. *Dentibus quædam carent, quædam habent, quod Albertus quoque meminit, eſtque in iis haut exigua diverſitas: in quibusdam enim ſerrati ſunt, in aliis plani, humanis quodammodo ſimiles, (quales inter alia rariora in muſæo ſtudioſis oſtendere ſoleo) in aliis longi, atque ut in apro exſerti. &c.* Sed ut verum fatear, mihi hic non dentes propriiſſime dicti videntur innui, verum laminæ iſtæ balænarum corneæ nigræ, in utraque maxilla poſitæ (germanice das Fiſchbein) quæ, quia dentium vicem uſumque in belluis hiſce ſubeunt, etiam in textu Hebr, generali dentium nomine appellantur, in ſeqq. autem

verſibus 6, 7. 8. uberius quoad mirandam ſtructuram deſcribuntur, ut mox oſtendemus.

גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר׃
אֶחָד בְּאֶחָד יִגַּשׁוּ וְרוּחַ לֹא־יָבֹא בֵינֵיהֶם׃
אִישׁ־בְּאָחִיהוּ יְדֻבָּקוּ יִתְלַכְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרָדוּ׃

Verſio Schmidii:

Magnificentia ſunt robora clypeorum (ejus): clauſum eſt ſignaculum arctum. Unum alteri adhæret, ita ut ventus non veniat inter ea. Vir fratri ſuo agglutinati: tenent ſe invicem, nec a ſe invicem ſeparantur. Quotquot interpretum videre hactenus mihi contigit, præter Aben Eſram, quem Mercerus citat ap. Schmid. exiſtimant his verſibus agi de ſquamis Leviathanis: cum tamen cetos omnes corio duntaxat, non ſquamis tegi Plin. tradat, conſenſu meliorum naturæ interpretum pene omnium; quod ipſum etiam adverſus Bootium doctiſſime probat ac fabulam Nearchi de ceto ſquamoſo rejicit Bochartus p. 979. & ſeq. Neque vero etiam ullum in textu verbum eſt, quod ſuadeat hanc interpretationem, præterquam, quod ad nomen *clypeorum* in v. 6. omnes provocant; quaſi vero clypeus & ſquama ſint ſynonyma, neque aliud quid in balænæ corpore cum clypeo conferendum, præter ſquamas, quas non habet. Sane etſi probari poſſet, dari in ceto aliquo ſquamas clypeorum inſtar duriſſimas, non tamen induci poſſem, ut crederem, his verſibus de iis ſermonem eſſe. Nam v. 9. 10. 11. 12. manifeſte iterum agitur de partibus capitis, ac v. 13. demum colli v. 14. carnium &c. mentio fit. Quis ergo crederet, a S. Scriptore hujusmodi ſaltus committi, ut (1) diſſereret de capite & ore, mox de ſquamis totius corporis, & poſtea rurſus de ore & capite?

§. XIII.

Cum itaque pro certo aſſeruerim, his tribus verſibus deſcribi laminas illas in ore balænarum vice dentium poſitas, neceſſum

ceſſum erit, ut ex collatis inter ſe rebus & verbis probationem ſubjungam. Quam magnifica (1) ſint robora aut laminæ (ut Bochartus vertit) clypeorum iſtorum, & linguam & gulam defendentium, eloquatur hæc relatio Fr. Martens loc. cit. p. 99. Das kleineſte Fiſchbein ſitzet vornen am Maul / und hinten nach dem Rachen zu / der mittelſte iſt der gröſte und längſte / wol zwey oder drey Mann lang / dabey man leicht abnehmen kan / wie dicke ein ſolcher Fiſch iſt. An der einen Seite in einer Reihen ſitzen dritthalb hundert Fiſchbein beyeinander / und an der andern Seite eben ſo viel / machen zuſammen fünff hundert nnd noch mehr Fiſchbein. &c. (2) quam probe unum alteri adhæreat, & quam arcte per ea clauſum ſit oris ſignaculum, ſequentia docebunt: Das Fiſch-Bein ſitzet in einer platten Reihe aneinander / inſwendig ein wenig eingebogen / und von auſſen nach außwerts / nach den Lefftzen geſtaltet / überall wie ein halber Mond. Auswendig aber hat das Fiſchbein eine Höle / denn es iſt umgeleget wie eine Waſſer-Rinne / da es aufeinander lieget wie Krebs-Schilde oder Dach-Steine. Unde nemo non agnoſcet, clypeis his utriusque maxillæ inter ſe junctis, inque commiſſuras ſuas mutuo demiſſis, ne vento quidem aut aëri in os balænæ aditum patere; quod ſane nec crocodili, nec ullius piſcis dentes æque poterunt præſtare.

§. XIV.

Progrediamur nunc ad verſum 9. 10. 11. 12. qui cognati ſunt ſenſus & ſic ſe habent:

עֲטִישֹׁתָיו תָּהֶל אוֹר וְעֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר׃
מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ כִּידוֹדֵי אֵשׁ יִתְמַלָּטוּ׃
מִנְּחִירָיו יֵצֵא עָשָׁן כְּדוּד נָפוּחַ וְאַגְמֹן׃
נַפְשׁוֹ גֶּחָלִים תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא׃

Verſio Schmidii:

Sternutationes ejus ſplendere faciunt lucem : & oculi ejus ſunt ſicut palpebræ auroræ : Ex ore ejus faces eunt ; ſcintillæ ignis exſiliunt. E naribus ejus exit fumus ; ſicut (ex) olla exſufflata, & ahenea. Anima ejus prunas accendit ; ita ut flamma ex ore ejus egrediatur. Longum foret ſingula verba excutere, quod pridem fecerunt optimi interpretes, Schmidius Druſiusque. Cumque de ſenſu eorum nulla alicujus momenti controverſia ſit, nec de verſione Schmidii monendum quippiam videatur, nos jam de illius ad cetum applicatione ſoliciti ſaltem erimus. *Sternutationes* Codurcus optime refert ad fiſtulas illas, quæ ſpiraculi inſtar e pulmonibus balænæ per ſupremum caput exporriguntur, quasque diligenter ſuo more deſcripſit Fr. Martens p. 101. Auff den Kopff ſitzt der Buckel vor den Augen und Stirnen. Oben auf dem Buckel ſitzt an jeder Seite ein Blaſe-Loch zwey gegen einander über / welche an beyden Seiten krum gebogen ſeyn / als ein lateiniſches S. oder wie das eingeſchnittene Loch auf einer Viole / daraus blåſſet er das Waſſer gantz ſtarck / daß es brauſet wie ein holer Wind / welchen man hőret / wenn der Wind in eine Hőhle / gegen einer Ecke eines Bretes wehet / oder wie eine Orgel-Pfeiffe. Auff ſolche Art kan man den Wallfiſch hőren Waſſer blaſen auff ein Meil Weges / wann man ihn gleich nicht ſiehet / wegen dicker neblichter und regenhaffter Lufft / wie wir es ſelber gehőrt &c. quando vero (pergit Codurcus) jaculatur difflatque in aërem ſublimes fluctus, ita ad ſolis radios refulgent, ut quodammodo iridem imitentur. Et hæc de primo hemiſtichio.

§. *XV.*

Oculos Balænæ veteres ſcripſerunt admodum eſſe hebetes & contemnendæ tum magnitudinis, tum utilitatis. Pudet fabulas referre de piſciculo, balænarum a natura quaſi cœcorum duce,

duce, quam recentiorum experientia dudum exploſit. Aldrovandus propius ad textum noſtrum accedens, *Oculi*, inquit, *foris parvi apparent, intus capitis humani magnitudinem ſuperant; Quamobrem falluntur ii qui bubulis majores eſſe negant.* Qua ratione ſatis feliciter procedit comparatio eorum cum palpebris auroræ. Ut enim lumen ſolis maximum, ſub auroram per tenebras aëris ſuperni debilius ſpargitur, ita grandes balænæ oculi ſub prægravi ſuperciliorum pondere ægrius quidem micant, ſed non ſine venuſtate tanto corpore digna.

§. *XVI.*

Ceteri tres verſus hujus partis eandem rem pluribus verbis pathetice enarrant, nempe quantum ignis in ſe Leviathan habeat, ſeu nativi caloris, qui in ipſo glacialis Oceani frigore per fumos & halitus ſe prodit: unde & Bochartus hos verſus junctim tractavit, ſed non tam ad Crocodilum quam Hippopotamum accommodare potuit, his denique verbis finiens: *Balæna, fateor, ut mole crocodilo major eſt, ita ſpirat vehementius. Ea tamen non vomit ignes, ſed in ſublime nimbos* efflat, ut in Plinio habetur l. IX. c. VI. Enimvero longe aliter Frider. Martens αὐτόπτης de igne balænæ ſentit p. 103. Wir haben an unſern erſten Wallfiſch befunden / daß er von ſeinem Lauff erſchröcklich entzündet / daß er lebendig ſtanck. Et paulo poſt: Sonſten kan man auch daher die Schweiß-Löcher dieſer Haut erkennen / weil ſie rauchen wie ſiedend Waſſer / wenn ſie noch im Wallfiſch iſt. Item p. 117. Die Fiſche / ſo hart verwundet ſind entzünden ſich ſelbſt / daß ſie lebendig rauchen &c. Quanto majorem igitur æſtum ex ore & naribus egredi oportet, cum ipſa cutis per poros fumet? En textum noſtrum hac etiam parte cum hiſtoria Balænæ pulcherrime conſentientem.

§. *XVII.*

§. XVII.

Hactenus de capite balænæ & partibus ejus Sacer Scriptor, prolixe quidem ſatis, nec tamen præter meritum dixerat: quandoquidem & Fr. Martens ait: Der Kopf iſt der dritte Theil vom Fiſch. Etliche haben auch gröſſere Köpffe. p. 98. Verſu 13. igitur ordinatiſſime tranſitur ad collum.

בְּצַוָּארוֹ יָלִין עֹז וּלְפָנָיו תָּרוּץ דְּאָבָה׃

Verſio Schmidii:

In collo ejus commoratur robur; & ante eum gaudet ſolicitudo. Bochartus ad prioris hemiſtichii verba, *in collo ejus moratur robur*, ſalſe quærit: *An in collo balænæ, quod nullum habet?* ſtatimque provocat ad Scaligerum ſcribentem: *Collum habent Triton & crocodilus: Balæna & Delphin nullum.* Poſtea tamen, cum ex Ariſtotele probat, Crocodilum habere collum, eo quod pulmonibus reſpiret, etiam imprudens balænæ collum aſſerit. Ita enim Ariſtoteles Lib. IV. de part. Anim. c. X. ἀυχένα οὖν τὰ μὲν ζωοτόκα πάντα ἔχει. ὅσα μὲν γὰρ πνεύμονα ἔχει, καὶ ἀυχένα ἔχει. τὰ δὲ μὴ ἀνα πνέοντα θύραθεν, οὐκ ἔχει τοῦτο τὸ μόριον. *Collum omnibus viviparis eſt. - Quæ enim pulmonem habent, collum etiam obtinent. Quæ autem ſpiritum extrinſecus non accipiunt, carent hac parte.* Jam ſubſumat qui vult, annon & balænæ collum competat, quæ & pulmonibus gaudet, & viviparum animal eſt. Crediderim tamen in textu ſimul reſpici ad pinnas balænæ, quarum duas maximas in lateribus colli habet, quibus natat & catulos in metu occultat, juxta Aldrov. p. 26. Poſterius hemiſtichium egregie Bochartus explicat e locutionibus Poetarum, quibus Marti ac Minervæ, præliaribus diis, comites & armigeri aſſignantur terror & metus, quia robore ſuo & violentia obviis quibusque terrorem incutiant: eo igitur lectorem ablegamus, cumque nemo dubitare queat, quin idem de balæna, horrenda aſpectu & ſtupendo robore bellua, recte prædicetur, ideo plura addere ſuperſedemus.

§. XVIII.

℣. 14. a collo ad carnes Leviathanis progreditur Scriptor ſacer:

מַפְּלֵי בְשָׂרוֹ דָבֵקוּ יָצוּק עָלָיו בַּל־יִמּוֹט׃

Verſio Schmidii:

Decidua carnis ejus cohærent: firma eſt (caro ejus) in eo, nec dimovetur. מפלי בשרו Tremellius vertit *Melandrya* ex Plin. L. IX. C. XV. & in notis ita ſe explicat: *Caro ejus ſolida eſt, neque in Melandrya ſive partes aſſulatim diſſilit, ut aliorum piſcium caro. Nam Melandrya vocantur illa membra, cæſis quernis aſſulis ſimilima* &c. Eodem fere tendit B. Schmidius, *obſervare licet*, (inquiens) *in carne non tantum piſcium, ſed etiam animalium, quod ſuas habeat fibras, aut majuſculas, rotundas latasve particulas, quæ a ſe invicem facile ſeparentur ac divellantur; quo autem ſolidior eſt caro, eo minus ejus particulæ ſunt ſeparabiles, & a ſe invicem deciduæ. Putârim itaque, Deum hic velle dicere, quod caro Leviathanis ſit ſolidiſſima, adeo ut fibræ & particulæ, quæ in aliis piſcibus & animalibus ſunt deciduæ, & facile divelli queant, in ipſo ſint maxime compreſſæ & quaſi conglutinatæ.* Ita vero etiam de carnibus balænæ Fr. Martens p. 105. Sein Fleiſch iſt grob und hart/ wie Stier oder Bullen=Fleiſch anzuſehen / iſt mit vielen Sähnen durch gewachſen / gantz dürr und mager ſo man es kocht / weil die Feiſte allein auf dem Fleiſch unter der Haut ſitzet: & Aldrov. p. 261. *Cetorum omnium carnem duram eſſe & concoctioni reſiſtentem medici omnes profitentur.*

§. XIX.

Claudit deſcriptionem corporis balænæ v. 15. cordis exprimens firmitatem his verbis:

לִבּוֹ יָצוּק כְּמוֹ־אָבֶן וְיָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית׃

Verſio Schmidii :

Cor ejus firmum eſt ſicut lapis ; & firmum eſt ſicut molaris inferior. Optime Bochartus in h. l. *Plerique de animo hoc intelligunt ; ego de viſcere cordis , quod in omnibus animalibus maxime firmum eſſe oportuit , ut fons nativi caloris ibi eſſet in tuto.* Cordis officium, docentibus Anatomicis eſt ſanguinem in totum corpus protrudere , eamque rurſus una cum chylo & lympha recipere , rarefacere, ac ut loquuntur, vitalizare. Koſmopol. Hiſt. nat. p. 339. Molit igitur quaſi chylum & ſanguinem conſtrictione vibrarum muſculoſarum , quas tanto firmiores eſſe oportet , quanto major ſanguinis vis corpore continetur. De balæna autem , etſi anatomica cordis deſcriptione jam non ſuppetit , teſtetur hic effectus a Fr. Martens notatus p. 117. Etliche Wallfiſche blaſen auffs allerletzte Blut / nachdeme ſie verwundet werden. Welche Blut-Blaſen / beſpritzen die Männer in den Schluppen häßlich / und die Schluppen werden davon roth gefärbet / als ob ſie mit Farben angeſtrichen wären. Ja das Meer / wo der Wallfiſch hingelauffen / iſt roth gefärbet / welches ferne zu ſehen iſt / wenn die Meers-Wellen es nicht voneinander treiben. Teſtatur etiam de firmitate cordis balænæ difficultas ejus occidendi , de qua ſupra occaſione capturæ illius , aliqua ex Aldrovando adduximus & ſæpe dictus Fried. Martens plura paſſim memorare.

§. XX.

Jam vero cum ſacro Scriptore (γ) ad ſpectandam Leviathanis fortitudinem procedimus , de qua v. 16. ita infit :

מִשֵּׂתוֹ יָגוּרוּ אֵלִים מִשְּׁבָרִים יִתְחַטָּאוּ׃

Verſio Schmidii :

Ab elatione ejus timent potentes ; a confractionibus (quæ) expiantur. Placet hic præ aliis Mercerus , qui *elationem* in priore Hemiſtichio intelligit de eo actu , ubi cetus ſe in mari attollit,

lit, *confractiones* vero in poſteriore eas ſtatuit, quas cetus in mari facit, dum ſeſe huc illuc jactans fluctus excitat, confringit & collidit ; imo potius, quas poſt præviam elationem in altum ruens mari infert. ; Wenn ſolche groſſe Beſtien mit dem ganzen Leibe aus dem Waſſer ſich erheben und aufſteigen / und mit einem Schlag / als ob eine Canon gelöſet würde / ins Waſſer zu Grunde fahren : ut de balænis ſcribit Joh. Schreier in Itiner. p. 75. De tempore hujus phænomeni addit Fr. Martens p. 109. Vor einem Ungewitter toben und ſchlagen ſie im Waſſer / daß das Waſſer ſtaubt. Neque adeo mirum, ſi ſecundum textum noſtrum fortes timeant has elationes, nondum aſſueti & a confractionibus illis *aberrent*, (quæ propria ſignificatio eſt verbi חטא, quod Schmidius ex ſua hypotheſi *expiare* reddidit) i. e. Confundantur, neſcientes quid faciant aut quo ſe vertant, ut iterum Mercerus.

§. XXI.

Verſus ſequentes 17. 18. 19. 20. denuo cum Bocharto conjungimus tanquam omnes cognati ſenſus, quippe fortitudinem Leviathanis ad verſus arma hominum extollentes.

מַשִּׂיגֵהוּ חֶרֶב בְּלִי תָקוּם חֲנִית מַסָּע וְשִׁרְיָה:
יַחְשֹׁב לְתֶבֶן בַּרְזֶל לְעֵץ רִקָּבוֹן נְחוּשָׁה:
לֹא־יַבְרִיחֶנּוּ בֶן־קָשֶׁת לְקַשׁ נֶהְפְּכוּ־לוֹ אַבְנֵיקָלַע:
בְּקַשׁ נֶחְשְׁבוּ תוֹתָה וְיִשְׂחַק לְרַעַשׁ כִּידוֹן:

Verſio Schmidii:

Si quis attigerit eum gladio non ſtabit (gladius) (ſic) haſtæ rejectio eſt & lorica. Reputat pro palea ferrum : in lignum putridum, chalibem. Non fugat eum filius arcus : in ſtipulam vertuntur illi lapides fundæ. Tanquam Stipula (ab illo) reputantur (arma) Thothach : & ridet ad commotionem lanceæ. Non eſt inſtituti noſtri hærere in ſingulis verbis, neque id etiam neceſſum, cum quoad ſenſum a Schmidii verſione parum aut

nihil diſcedant probatiſſimi Interpretes, niſi quod Bochartus vocem מטע in verſu 17. ex Arabico veſtit *telum* & שריה *ſpiculum* aut parvam ſagittam, quarum illam Schmidius *rejectionem* tranſtulit, hanc *loricam* : In verſu autem 20. nomen תותח quod Schmidius ut in certum genus armorum in verſione retinuit, Bochartus exponit de *fuſte*. Id ergo potius agemus; ut appareat qui dicta hæc omnia quadrent in balænam. Obſervari autem velim (1) Leviathanem in textu non dici abſolute armis inviolabilem, ſed arma non multum curare nec facile illis ſuccumbere, quod verum eſt de balæna etiamſi cutis ejus telis pervia ſit. Cuti enim pinguedo non nunquam pedis altitudine ſubeſt, teſte Aldrov: p. 262. quam pene vere oportet ferrum ut ſanguinis vel tantillum ſequatur. (2.) Textum loqui non de telis quibuscunque, ſed vulgaribus ac in prœliis hominum cum hominibus olim uſitatis, qualia ſunt gladius, lancea, jaculum ſpiculum, ſagitta, lapides, fundæ, fuſtis, hoſta! Non enim niſi horum in textu mentio ſit. Atqui nemo ignorat, balænam iſta non metuere neque iisdem capi poſſe. Aldrovandus ſane in loco ſupra excerpto p. 261. vix ſatis exprimere poteſt curam & diligentiam Piſcatorum in præparandis telis maximis in balænas fibrandis, additque alterum venandi modum ſimilem, niſi quod ſpiculum non verbere, manu, ſed ictu validiſſimæ baliſtæ ceto infigitur Quin etiam Frid. Martens teſtis eſt, daß die Harpunen die beſten ſeyn / welche von reinen Stahl gemacht ſind und ganz zehe gehärtet / als wenn man ſie um einen Finger winden ſolte / daß ſie nicht abſpringen / weil manchmal wegen einer böſen Harpunen in einen Augenblick ein 1000. Thaler / wie hoch ſie einen mittelmäſſigen Wallfiſch ſchätzen / verlohren werden. Idem quoque ſcriptor hinc inde queritur, quod omni cura & ſolicitudine adhibita caveri tamen non poſſit, quo minus ſpe ſua ſæpe numero excidant Piſcatores. Ait quoque, ſponte ſua conſaneſcere vulnera a telo

piſca-

piſcatorio inflicta: Solche Fiſche bekommt man viel / welche von andern auff ſolche art mit Harpunen geworffen ſeynd / und wiederum geheilet welche weiſſe Narben haben.

§. XXII.

תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ יִרְפַּד חָרוּץ עֲלֵי־טִיט׃

Sub ea ſunt acumina teſtæ: Subſternit acutum (ſaxum) ſicut lutum. Quot verba ſunt in hoc dicto, tot in terpretum de ſenſu ejus proſtant ſententiæ, ſi non plures: Specioſiſſimæ ſunt hæ duæ, quarum una verſum hunc cum prioribus connectens de armis exponit & eorum contemtu, q. d. *vibrati in balænam lapides tanquam diffractæ teſtæ reſiliunt & in profundum abeunt, ferrum quoque comminutum in profundum maris dejicit, ubi lutum eſt*, ut habet παράφρασις Tremellii. Altera vero accipit de ſcopulis marinis ſaxisque in fundo maris hærentibus ſuper quibus illæſa feratur balæna. Atque ſecundum hanc ſententiam argumentum procederet a majori ad minus. h. m. Quid metuendum erit balænæ ab armis hominum, quæ per rupes & ſaxa maris libera & illæſa tranſit? Noſtrum jam non eſt tantas componere lites, ſed ſufficere poteſt, quod neutra explicatio dextra ſumta ceto inimica eſt, ut ex conſideratione ante dictorum cuivis patere poterit.

§. XXIII.

Tranſimus igitur (δ) ad actiones Leviathanis in textu noſtro expreſſas v. 31. 32. his verbis:

יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה׃
אַחֲרָיו יָאִיר נָתִיב יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה׃

Verſio Schmidii:

Fervefacit ſicut ollam profundum: mare ponit ſicut mixturam Apothecarii. Poſt ſe lucere facit ſemitam, reputat abyſſum pro canitie. Duo ſunt, quæ his verſibus de Leviathane prædicantur (1) exagitatio undæ marinæ, quæ cum ferventis aquæ in olla ebullitione & unguentorum coctione vel mixtura comparatur; (2) vehemens atque rapidiſſimus motus per tractus oceani, in quo quaſi viam aliquam candicantem & conſpicuam poſt ſe relinquat.

Utrumque quaſi totidem verbis ab hiſtoriæ naturalis ſcriptoribus de balæna memoriæ proditum reperitur. Quod enim prius attinet præter loca §.14. adducta balænam *nimbos in ſublime* efflantem Plinius quoque libr. IX. cap. VI. memorat, ejusque actionem *bullantium aquarum ſufflationem* nominat c. VII. Jungi tamen meretur & hic locus e Frid. Martens p. 118. Er blaſet mit gantzer Macht wenn er verwundet worden / wie man von fernen höret ein Canon Kugel ſaußen. Wenn er aber gantz ermüdet / lautet es wie ein Buz-Kopff (de quo antea p. 93. dixerat) Waſſer blaſet / auch alſo Tropffen-Weis. Denn er hat keine Macht mehr das Waſſer in die Höhe zu treiben / derowegen lautet es als wenn man einen leeren Krug unter Waſſer hält / daß darein das Waſſer rinnet. De altero phænomeno, idem Auctor p, 106. Die Floß-Feder ſind ſeine Ruder / und nach des Fiſches Gröſſe mag er ſich mit dieſen beiden Floß-Federn fort riemen / alſo geſchwind wie ein Vogel / und machet einen langen Strich im Meer / als eine Durchſchneidung vom Meer hinter einem groſſen Schiff / welches in ſchneller Farth oder Sturm ſeegelt / da das Waſſer ſich alſobald nicht beyſammen geben kan / ſondern nach der Durchſchneidung ein wenig ſchlecht bleibet. Et p. 108. Indem er aber laufft macht er einen Strich im Meer / als wann ein Schiff durchgefahren iſt / mit vielen Wirbeln. Bochartus ut verſ. 22. ad Crocodilum accommodaret nihil potuit dicere, præterquam quod in maris (i. e. fluminis) fundo ſe jactans; agitatione ſua bullas in aquis excitet, atque eas, uligine & cœno commotis, ita inficiat, ut unguenti ſpeciem præ ſe ferant: quæ utrum emphaſin textus, non dicam exhaurient, ſed attingant, æquus lector judicet.

§. *XXIV.*

Nos interim ad finem properantes, de duobus poſtremis capitis verſibus id ſaltem monemus, deſcribi in illis (ε) eminentiam ceti omnes beſtias, etiam terreſtres. Ideo enim dicitur v. 24. *non eſſe ſuper pulvere, ſive terra, quod cum eo comparari poſſit,*

&

& v. 25. fertur *omne altum deſpicere & rex eſſe ſuper omnes filios elationis.* Tremellius vertit ſuper omnes feras ex Cap. Jobi XXVIII. 8. Quæ ſane omnia, ſi magnitudinem ſpectes & robur ad ſolas iſtas maris belluas referre licebit: quemadmodum ex adverſo Bochartus nullum alium Crocodilo ſuo principatum auſus eſt vindicare, præterquam inter reptilia, miras quærens ſubtilitates in voce אחר *pulvis.*

Caput IV.

Objectiones Bocharti & aliorum removens.

§. *I.*

DUm præcedenti capite omnia Sacri Scriptoris de Leviathane dicta ad cetum ſpectare oſtendimus, ſatis factum etiam una eſt objectionibus cunctis, quippe quæ nihil aliud continent, quam hoc vel illud dictum ad cetum non quadrare. Itaque hic finire poteramus, niſi operæ pretium videretur, aliorum in gratiam argumenta Bocharti prout ea in compendium redegit B. Pfeifferus, recenſere potius, quam prolixe revellere.

§. *II.*

Obj. (1.) quod capite XL. 26. & C. XLI. v. 17. 18. 19. de duritie cutis Leviathanis dicitur, falſum eſſe de ceto, cujus cutis quovis cultello ſcriptorio facile penetrabilis. Reſp.: In utroque loco ſermonem eſſe non de qualicunque cutis penetratione, ſed de certo modo capturæ Leviathanis, eaque non tam omnino impoſſibili, quam difficili, at Bochartus ipſe fatetur p. 774. ſcribens: *Hæ ad Jobum Provocationes tantum eo pertinent, ut ſcias, non eſſe quod ſibi quis facilem de eo animali ſpondeat victoriam &c.*

§. *III.*

Obj. (2) quod capite XLI. v. 13. de collo dicitur, ceto non convenire, qui ſcilicet collum non habet. Reſponſio data fuit a nobis §. XVII. ubi oſtendimus & collum habere balænam & majus in eo robur, quam vel Crocodilus, vel ullum aliud animal. Obj. (3.) quod capite XLI. v. 5. 6. 7. 8. de ordine dentium & ſquamis narratur,

ratur, de ceto eſſe falſiſſimum, utpote qui & dentes nullos habeat & cutim glabram. Reſpond. (4.) cetorum quasdam ſpecies dentibus gaudere §. XII. cap. præc. monſtratum fuit, ſimulque evictum, quod verſus citati multo commodius atque ordini deſcriptionis convenientius explicentur de laminis corneis in ore balænarum dentium vice poſitis: unde (β) objectio de pelle Leviathanis ſquamoſa ſua ſponte corruit. (4.) ex Cap. XLI. v. 9. inſtat Bochartus: *Qui balænam hic intelligunt:*

Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum, velim dicant, quid aurore radiis ſimile habeant balænæ oculi, quos magni auctores ſcribunt prægravi ſuperciliorum pondere aut arvina ſtatim obrui, cum ſcilicet bubulorum magnitudinem parum excedant. Unde eſt, quod amiſſo duce fertur talpa cæcior in fata & ſcopulos impingere. Sed reſp. (α) nondum probaſſe Bochartum, quod oculi cum palpebris auroræ computati ex intentione Sp. S. ſignificent oculos inſigniter ſplendentes quandoquidem prima auroræ lucula quam palpebræ auroræ exprimere videntur, ſat debilis & obſcura eſt. (β) Oculos balænæ bubulis non eſſe majores, expreſſe negari ab Aldrovando: vid. cap. prec. §. IX. (γ) Grandia balænæ ſupercilia favere potius comparationi cum palpebris auroræ, quam eidem adverſari. (δ) De piſciculo balænarum duce nihil norunt recentiores capturæ balænarum expertiſſimi & profecto fabula iſta veterum ſeipſam evertit. Qui enim Balæna, in majoribus rebus, ut ſcopulis cernendis cœca, piſciculi motus & ſigna obſervare poterit. Si dicas non viſu ſed tactu, per motum aquæ: at, quid in vaſto ac tempeſtuoſo mari nunquam non obtingent hujus quoque ſenſus impedimenta? (ε) Videat Bochartus quid reſponſurus ſit Thevenotio de oculis Crocodili ex αὐτοψία ſua ſcribenti: Das Crocodill hat mittelmäſſige und ſehr dunckele Augen. Itiner. p. 2. p. 342. Plura adverſus hypotheſin ejus de Leviathane in medium proferre ſuperſedemus, contenti ſcilicet defenſione communioris ſententiæ, eoque labore defuncti pedem hic figimus. Deo vero ſoli ſit honor & gloria ſempiterna.